Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана. | № 156 (18479). | 1990 оной июлиин 7, суббото | Сэн 3 мүн.

Советскэ Союзай Коммунис партиин XXVIII съезд тухай

ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

1990 оной июлиин 5-да Советскэ Союзай Коммунис партиин XXVIII съезд хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлhэн байна.

Съездын урдахи заседанида байгуулагдаhан секциинүүдтэ партиие эмхидхэлэй-политическэ талаhаа шэнэдхэлгын, тэрэнэй үзэл сурталай хүдэлмэриие шэнэжүүлэн hайжаруулгын, Советүүдтэй, ниитын политическэ эмхинүүдтэй ба хүдэлөөнүүдтэй харилсаануудай асуудалнуудаар үгэ буляалдаата хөөрэлдөөн болобо.

Мүнөөнэй шатадахи КПСС-эй национальна политикын асуудалнуудые съездэ хабаадагшад hанаагаа зобонгёор зүбшэн хэлсэhэн байна.

Хубилган шэнэдхэлгын үедэхи партиин социально-экономическа ба аграрна политикын асуудалнуудаар шанга үгэ буляалдаан болоо.

Гадаадын оронуудай түрүү партинуудтай ба хүдэлөөнүүдтэй холбоо барнсаа хүгжөөн бэхижүүлгэдэ шэглүүлэгдэhэн КПСС-эй уласхоорондын ажал ябуулга бүхы талаhаа харагдажа үзэгдэhэн, гүнзэгыгөөр шэнжэлэгдэhэн байна.

Делегадуудай дурадхаhан заабаринууд ба дурадхалнууд съездын пленарна заседани дээрэ харагдажа үзэгдэхэ юм.

ҮНЭН СЭГНЭЛТЭ ҮГЭХЭ

нин 4-дэ КПСС-эй XXVIII н үглөөнэй заседани делегадуудай шиидхэ- «Донецкуголь» нэгэдэ- елюскинецүүдэй нэрэм- шахтын хүдэлмэришэн Бухарковто ээлжээгүй- үгэ үгтэhэн байгаа. дэ, президентдэ, оро- равительствада ба шах- дта нүүрhэнэй регио- делегадуудай зорюул- андалгын текстые тэрэ он уншаа. эжэ 608-дахи тогтоол хэ талаар правительст- уд сэхэ бэшэ ябуулга- буруушаажа, июлиин политическэ забастовко эхэ тухай шахтёрнуудай коллективүүдэй урла- эдэлнэ гэжэ хандалга элэгдэнэ. Шахтёрнуудай зүб эрилтэнүүдые дэм- зуураа, тохёолдоhон со- о-экономическа ба по- ескэ байдалда арадай н ямаршье hалбариин адта өөhэдынгөө эрил- ба гомдолнуудые иимэр- элирхэйлхэ үндэhэ тануud бahал бии гэжэ айонуудай делегадууд энгүй байха аргагүй. Тии- е ажалшад тэсэбэритэй ушар байдалые ойлго- анга хэмжээнүүдые абан- имэ байдалhаа гарахын боломоор бүхы юумэ хэ-

С-эй бүридэлhөө хүдэл- эдэй гараха, парткомуу- предприятинуудhаа гар- тухай, партиин зөөриие й болгохо тухай, мүн эршэнэй хүдэлөөндэ л үзүүлхэ орсной шах- удай түрүүшын съездын шиидхэбэринүүдые зүб- гүйбди гэжэ делегадууд эйлнэ.

дахи номерой тогтоо- бэелүүлхэ талаар хэгдэ- бүхы юумэн тухай оло- дэ мэдээсэл дамжуулдаг элнүүдээр олониитэдэ ба рнуудта. Мэдээсэхэ эрил- ээр нүүрhэнэй регио- аа ерэhэн съездын де- ууд правительствада хан- гэжэ хандалга сооньтэм- гдэнэ.

ар байдалые хаража үзэ- гуримшуулагдадаг дэл- й экономикодо шэлжэн отой холбоотой шиид- инүүдые абахын тула нэй регионуудай түлөө- дтэй «түхэрээн столой» дэргэдэ уулзалга эмхидхэхэ дурадхал Президентын нэрээр хэгдээ.

Энэ орёо хүшэр сагта болгоомжотой байха, манай ажабайдалай асуудалнуудта бодолтойгоор хандаха, хүсэ хэрэглэхэ, эрид шанга эрилтэ табиха политика экономикые муудуулха, хубилган шэнэдхэлгын ябасада муугаар нүлөөлхэ, хүнүүдэй hуудал байдалай хэмжээе доошолуулха гэжэ ойлгохые уряалhан уряа ороной шахтёрнуудта хандуулагданхай.

Дуугаа үгэлгын эсэстэ горнягай соносхон уншаhан хандалгые съезд дэмжэhэн байгаа.

Съезд олон асуудалнуудта харюусаха болоно, гэбэшье парти, тэрэнэй хуби заяан тухай асуудал тэдэнэй дундаhаа гол шухалань болоно. Украинын Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **С. И. Гуренкын** hанамжаар, бүхы партиин, коммунист бүхэнэй hайн тээшэнь ажал хэрэгээ ябуулха арга шадабаридаа этигэхэ ёhотой шиидхэхы саг хүрэжэ ерээ. Харин энээнэй тулада КПСС ба социалис зам тушаа дайсан харша хараа бодол баримталдаг хүнүүдhээ hалаха, өөрыгөө буруушааха ябадал болюулха, бодото алдуу эндүүдые ба худал хуурмаг юумые амяарлаха хэрэгтэй. Өөрынгөө нүлөөе бэлэхэнээр алдажа, ажабайдалhаа гээгдэhэн тухайгаа мэдүүлжэ, заха үзүүргүйгөөр өөрыгөө муушалжа байhан партиин хойноhоо хэн ябаха гээшэб гэжэ өөрhөө hураял гээд делегат залда hууг-шадта хандана.

Украинын Компартиин съезд дээрэ үзэл сурталай хүдэлмэри тухай асуудал шангаар табигдаа hэн гэжэ делегат мэдээсэбэ. Коммунис үзэл бодол эрхэ сүлөөдэ ба демократида тааранагүй гэhэншүү худал хуурмаг баталамжа олониитын ухаан бодолдо нэбтэрүүлхэ hэдэлгэнүүдые буруушаан харюусаха юумэн байгаагүй шахуу гэжэ нэгэдэхи секретарь хэлэбэ. Партиин үзэл сурталай ажал ябуулгые hуларуулhанай түлөө харюусалгые КПСС-эй ЦК-гай секретариадта тохохо хэрэгтэй гэжэ хэлээ.

Партида демократи үргэдхэхэ шэглэлые үгэ хэлэгшэ дэмжээд, ЦК-гай бүридэлдэ бүхы бүлэг коммунистнуудай түлөөлэгшэдые оруулхые, КПСС-тэ Политбюротой, ЦК-гай секретариадтай байхые, съезд дээрэ Генеральна секретариие hунгахые, мүн тэрэнэй орлогшын тушаал бии болгохые үгэ хэлэгшэ уряалhан байгаа.

ЦК-гай политическэ тоосоо, Политбюрогой гэшүүдэй тоосоонуудые анхаралтайгаар шагнаха зуураа, апрелиин Пленумhээ хойшо гаталагдаhан замые ухаандаа hэргээжэ үзэбэб гэжэ «Карачаево - Черкесскстройтрестын» хабсаргагшадай бригадир **А. И. Скорнков** тэмдэглэбэ. Партиин ба ороной хуби заяан тухай урдань hанаа амараар хандадаг байгааhаа, мүнөө ниитэ хүн түрэлтэнэй үнэтэ шухаг зүйлнүүд, шэнэ бодомжо тухай хэлсэдэг болообди. Эдэ бүгэдые мүнөөнэй бэрхэшээлнүүдтэй, хүшэр хүндэ байдалтай сасуулжа үзэхэдэ, хубилган шэнэдхэлгын түйлалтанууд аргагүй ехэ байна. Энэмнай ЦК-гай ажал ябуулгые хангалтатайгаар сэгнэхэ, съезд дээрэ общественые шэнэдхэхэ хараа шугамые үргэлжэлүүлгые түйлаха үндэhэ баримта болоно бшуу.

ЦК-гай тоосоото элидхэл соо хүдөө ажахыда хабаатай бүлэг хүдөө нютагуудтахи хэрэг байдалые дүүрэнээр харуулнагүй гэжэ Пензын «Кирилловский» совхозой директор **А. А. Порутчиков** тоолоно. Хүдөө ажахын бүхы түхэл янзануудые хүгжөөлгэ эдеэ хоолой асуудалые шиидхэхэ арга зам болоно гэжэ элидхэл соо зүбөөр харуулагдана.

Хүдөө нютагуудай социально-экономическа хүгжэлтын асуудалнууд тухай хэлэхэ зуураа, таряашадта үри шэриеэ үгөөрөө бэшэ, харин үнэн дээрэнь бусааха, мүн шухала зорилгонуудые шиидхэхэдэнь бодото туhаламжа үзүүлхэ хэрэгтэй гэбэ. Ойрын 2—3 жэлдэ бэелүүлэгдэхэ ёhотой хүдэлмэриин шухала шэглэлнүүдые нэрлэбэ: колхоз, совхозуудай түбэй буусануудые ядахын сагта гаазаар хангаха, ажахынуудта асфальт хушалтатай харгынуудые барижа дүүргэхэ, болбосон түхэлтэй гэр бай-ра ба социально-соёлой болон ажаhуудалай объектнүүдэй барилга тухай асуудал шиидхэхэ, болохотой сэнгүүдээр техникэ ба хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые худалдалгые хангаха, хүдөөгэй ба промышленностиин продукци адли сэнтэйгээр андалдаха ябадал хангаха.

СССР-эй Арадай депутадуудай гурбадахи съезд дээрэ экономист Г. Поповой хэлээшые hануулаад, партида добтолхо шэглэл ямар тобшоор тодорхойлогдоо гээшэб гэжэ тэрэ хэлэнэ. Сэрэгэй алба хаагшадта ба хуули хамгаалха зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдтэ партиин зэргэдэ байhыень хорихо, үйлэдбэри дээрэ ба эмхи зургаануудта партийна организацинуудые хорихо тухай тэрэ хэлэнэ бшуу. Энэнь коммунистнуудые гэр гэртэнь ба ниитын клубуудаар тарааха гэhэн удхатай. Партиие досооhоонь hалгааха, тэрэнэй зөөриие буляажа абаад, эсэсэй эсэстэ засаг гартаа абаха зорилго табигдана гэжэ ойлгосотой. Росси провинци, хүдэлмэришэд ба таряашад партидаа батаар этигэнэ гэжэ делегат хэлээ.

РСФСР-эй Компарти байгуулха ябадалые хэншье буруушаанагүй, гэбэшье олохон коммунистнууд яаралтайгаар баталан абтаhан шиидхэбэринүүдые шүүмжэлнэ, бүхэли партийна организацинууд шэнээр байгуулагдаhан партида орохоёо арсана гэжэ КПСС-эй Московско горкомой нэгэдэхи секретарь **Ю. А. Прокофьев** хэлээ.

Компартиие эмхидхэн байгуулгын съезд дээрэ, мүн hүүлдэнь болоhон үгэ буляалдаанай үедэ шанга эүриддөөнүүд элирhэн байгаа. Баруунай ба зүүнэй, хуушанай үзэл баримталдаг ба түрүү хүсэнүүдэй хоорондохи арсалдаан гэжэ тэдэниие тооложо болохогүй. Хубилган шэнэдхэлгын дутуу дунданууды шүүмжэлжэ эхилhэн аад, хубилган шэнэдхэлгын политикые шүүмжэлжэ эхилээ. Сүлөөтэ бодолой, политическэ хүдэлөөнэй тарадаг газар гэжэ нииcлэл хото тоологдодог гээшэ ааб-за гээд Москвагай партийна организациин хүтэлбэрилэгшэ тэмдэглэбэ. Үгэ хэлэгшын hанамжын ёhоор, парти гурбан харгын бэлшэр дээрэ байна: захиран-зонхилхо гуримда бусаха, демократи эрид шууд бэелүүлхэ, үгышье hаа КПСС hандаргагдажа, шэнэ эмхи байгуулагдаха, 90-дэхи оной «халуун зун» ехэ юумэн шиидхэгдэхэ зэргэтэй. Партиие hандаргаха ябадалда хүргэжэ болохогүй. Демократиин замаар тэрэниие хүтэлхэ бодомжотой хүсэнүүд партида яhалашье бии. Бүхы шэглэлнүүдэй түлөөлэгшэдэй хүсэлэл эрмэлзэлнүүдые нэгэдүүлхэ хэрэгтэй.

Коммунис парти хүшэр хүндэ байдалда ороо гэжэ «Ростсельмаш» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директор **Ю. А. Песков** hанаа зобонгёор хэлэбэ. Баруун тээhээншье, зүүн тээhээншье партиие добтолно. Партиие буруугаар зэмэлжэ байhыень hанаа амар харгад байха гээшэ гүбди? Иимэ зэмэлэлгэдэнь ажал хэрэгээрээ харюусаха ёhотойбди.

Экономическа хүшэр хүндэ байдалhаа гараха хэмжээнүүдэй талаар политическэ элидхэл соо найруулагдаhан правительствын программые шүүмжэлхы ёhоор сэгнэхэ зуураа, эсэсэй зорилго түйлаха замууд хараалагдаагүй гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолон зааба. Хараалагдаhан зорилгонуудые бэелүүлгэдэ Компартиин үүргэ ба удха шанар тухай хэлэхэ зуураа, политическэ тэмсэлэй орёо хүшэр сагта ажал ябуулгын бүхы hалбаринуудта үйлэдбэриин партийна организацинуудые бэхижүүлхэ хэрэгтэй гээ.

Манай партида үзэгдэhэн хүшэр хүндэ байдал дабагдаха гэжэ Узбекистанай коммунистнууд этигэнэ гээд энэ республикын Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **И. А. Каримов** мэдүүлээ. Иимэ байдалhаа гараха арга замууд КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин элидхэл соо үнэншэмөөр харуулагданхай. Парти шэнэдхэгдэхэ, нэгэдүүлхы хүсэн болохо, хүнүүдэй эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха, социалис үг зорилгонуудые түйлахын түлөө ажалшадай хүдэлөөе толгойлхо ёhотой гэжэ тоолонобди гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолон зааба.

Партиин байгууламжа тухай хэлэхэ зуураа, КПСС хадаа ниитэ нэгэн Программатай, Уставтай, Центральна Комитедтэй республикануудай Компартинуудай холбоон байха зэргэтэй гэhэн hанамжа хэлээ.

Нацинууд хоорондын харилсаануудай асуудал тухай хэлэхэдээ, зарим үндэhэ яhатад онсо тусгаар байдалтайбди, үлэмжэ булюу эрхэтэйбди гэжэ бодохо ябадал үзэгдэдэг болоо гэжэ анхаралаа хандуулаа. Национальна асуудалай талаар КПСС-эй ЦК-гай платформын, бусад документнүүдэй энэ шухала асуудалые шиидхэлгэдэ бодото туhаламжа үзүүлээгүй байhаниинь халагламаар. Республиканууд болон түбэй хоорондохи харилсаануудай үндэhэ hуури болохо шэнэ союзна хэлсээ зохёохо гээшэ энэ асуудалые шиидхэхэ гансал арга болоно.

Республикын коммунистнуудай hанамжые элирхэйлэн, Генеральна секретариин тушаалда имагтал М. С. Горбачёв дэбжүүлэгдэжэ болохо гэжэ тэрэ зааба.

Парти үнэхөөрөөшье хүшэр хүндэ сагта ажаhууна, шангаар шүүмжэлэгдэнэ. Гэбэшье энэ шүүмжэлэлдэ Центральна Комитедшье, Политбюрошье харюусадаггүй гэжэ Череповецкэ металлургическа комбинадай бригадир **Ю. В. Архипов** тоолоно. Политбюро юу хэдэг байгаа юм гэжэ hүүлэй үедэ нютагуудта мэдэхэеэшье болёо.

Ажал ябуулгын зарим шэглэлнүүдээр партиин хүтэлбэрилэгшэдэй абаhан хэмжээнүүд политическэ талаараа алдуутай байгаа. Экономикодо яаралтайгаар хэгдэhэн реформонууд, кооперативна хүдэлөө хүгжөөхэ талаар алдуу эндүүнүүд, архидалгатай тэмсэхэ талаар hайса бодожо үзэгдөөгүй кампани иимэ шэглэлнүүдэй тоодо ороно.

Нютагуудта партийна организацинуудай нүлөөн доошолно, үзэл сурталай хүдэлмэри эрид hулараа, партийна ажал ябуулгын тодорхой программанууд үгы. Хүнүүд хэжэ байhан хэрэгтээ үнэншэхээ болино. Коммунис партиин ерээдүй тухай съезд hанаагаа табиха зэргэтэй.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

РСФСР-эй Верховно Соведэй

НЭГЭДЭХИ СЕССИ

ПРАВИТЕЛЬСТВО ДЭЛГҮҮРЭЙ ЭРХЭ БАЙДАЛДА

Россиин правительствын бүридэлэй проект тухай РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ И. С. Силаевай июлиин 5-да республикын Верховно Соведтэ хэhэн элидхэл диссертаци хамгаалжа байhандал үзэгдөө hэн. Хүтэлбэрилгын схемые ватманай хуудаhанууд дээрэ зураhан, гартаа микрофон болон үсэг барихан правительствые толгойлогшо өөрынгөө зохёоhон проектые бодотоор хамгаалан, тэрэ бүридэлэй хүсөөр хараалhан реформоёо ажабайдалда нэбтэрүүлхэ зорилготойгоор зохихо тодорхойлолгонуудые үгэжэ байба.

Тус схемэдэ оруулагдаhан гол ёho гуримуудай дунда Россиин дулдыданги бэшэ байдал бэелүүлхэ, социальна шэглэлтэйгээр хүдэлмэриеэ ябуулха, материальна талаараа элдэб хангалгатай арад зониие хамгаалха хэрэг оролсоhон байна. Зүгөөр гол зорилгонь гэхэдэ, дэлгүүрэй экономикодо орохо эрхэ байдалда правительствын ажаллаха арга шадал болоно.

Республиканска министерствэнүүд, комитедүүд болон албан зургаанудай тоо 51-hээ 28 хүрэтэр хороогдохо, тэдэнэй 8-ниинь РСФСР-эй газар дээрэ байдаг союзна министерствэнүүд болон тэдэнэй предприятинуудтай харилсаа байгуулгые хангаха болон экономикые дэлгүүрэй харилсаанда оруулха ябадалтай холбоотой байха. Центральна аппарадай хүдэлмэрилэгшэдэй тоо 20 мянганhаа 10 мянган хүрэтэр хороогдожо, салин хүлhэнэйнь жаса 117 миллионhоо 62 миллион хүрэтэр бага болгогдохо юм. Манай ажабайдалда түрүүшынхиеэ 20 хүрэтэр хүнhээ бүридэhэн министерствын аппаратгүй министрнүүд байха гү, али хилын саана хэлэдэгэй ёhоор «портфельгүй министрнүүд» болохо. Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын 6 орлогшо үлөөгдэхөөр хараалагдана, гэхэ зуура тэдэнэй дүрбэниинь нэгэн доро министерствэнүүд болон комитедүүдэй хүтэлбэрилэгшэд болохо байна.

Экономикын талаар комитедтэ бүхы экономикые даалгаха гэжэ И. С. Силаев дурадхаба. Тус комитедынь республикын Госпланай, сэнгүүдэй талаар Гүрэнэй комитедэй болон хэдэ хэдэн бусад эмхи зургаануудай үндэhэ hуури дээрэ бии болгогдохо юм. Бүхы мүнгэ зөөриеэ түбэй захиргаанай органуудай хубаарилдаг ябадалhаа арсаhан байбашье, энэ талаар, илангаяа түрүүшын шатада, дүүргэхэ үүргэнь гүрэнэй мэдэлдэ үлэхэ байна. Гүрэн предприятинууд болон организацинуудтай харилсаануудые тогтооходоо, ехэ хэмжээнэй захилнуудые хэдэг болохо. Энэ хэрэгые материально-техническэ хангалгые гүрэнэй талаhаа дэмжэхэ комитет эрхилхэ юм. Тус комитет бусадшье асуудалнуудые шиидхэхэ эрхэтэй байха.

Экономическа реформын талаар РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй комисси дэлгүүрэй харилсаанда орохо ябадалые сэхэ залан хүтэлбэрилхэ байна. Элидхэлшын hанамжаар тус программые экономикын зарим хубиие гүрэнэй мэдэлhээ hалгаангүйгөөр бэелүүлжэ болохогүй, тиимэhээ правительствын бүридэлдэ гүрэнэй эд зөөри хүтэлбэрилгын талаар комитет бии болгогдохо.

Дэлгүүрэй экономико болон монополи хоорондоо тааралдадаггүй гээшэ. Тиимэhээ дэлгүүртэ ороходоо онсо эрхэдэ эсэргүү хэмжээнүүдые абажа, конкуренцидэ тааараха эрхэ байдал олгохо, дэмжэхэ болоно. Тиимэ зорилгонуудые шиидхэжэ байхаар экономическа шэнэ байгууламжые онсо эрхэдэ эсэргүү ба эд хэрэглэгшэдэй аша туhые хамгаалха талаар бии болгогдоhон тусхай комитедтэ даалгаха бологдоно.

Ажалай талаар министерствын мэдэлдэ, тодорхойлходо, ажалай нөөсэнүүдые хэрэглэхэ, хүн зониие социальна талаарнь хамгаалха хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ гэхэ мэтэ асуудалнууд орохо юм.

Правительствын бүридэл тухай премьер-министрэй дурадхаhан элидхэлые зүбшэн хэлсэхэ үедэ правительствын бүридэл «юрын бэшэ системэ» гэжэ нэрлэгдээ. hалбариин ёhо гуримаар министерствэнүүдые байгуулха ябадалhаа арсаhан ушар заседаниие хүтэлбэрилэгшэ hуухан Б. Н. Ельцинэй үгөөр «Россиин парламентын сессиин түрүүшын шухала ба горитой шиидхэбэри болоhон байна».

Экономическа асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэдээ депутадууд ехээр арсаагүй. Республикын ажабайдалай бусад хэрэгүүдые хүтэлбэрилхэ тушаа арсалдаата хөөрэлдөөн болоо. Тэдэнэй дунда хойто зүгэй нютагуудай, байгаали хамгаалгын асуудалнууд, Чернобыльдохи гэнэ усалай хойшолонгуудые усадхаха талаар тусхай албан зургаа байгуулга, хүдөө ажахы тухай... асуудалнууд оролсоно. Захиргаанай хүтэлбэрилгын бүридэл бүхы асуудалнуудые шиидхэхэ ёhотой гэжэ депутадууд хэлээ.

Олониитэдэ мэдээсэл тарадаг хэрэгсэлнүүдээр сессиин хүдэлмэриие харуулха тухай асуудал мүн лэ дурдагдаа. Верховно Соведэй хамтын заседанинуудые дүүрэнээр харуулха хэрэгэй үнэтэй байгаашье hаань (часай туршада 85 мянган түхэриг болодог), телевизорээр харуулха гэжэ хэлсээ. Энэ мүнгые гэр байрануудые барилгада гаргашалха байгаа гэжэ зарим депутадууд хэлээ.

(ТАСС)

Хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд, Хүндэлэлэй грамотанууд

Кооперативна худалдаа наймаае хүгжөөхэ талаар габьяатай байhанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указаар **«Буряадай АССР-эй худалдаа наймаанай габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо гэбэл:

Корнилова Галина Максимовнада — Яруунын райпотребсоюзай Исэнгын совхозрабкоопой столовые даагша,

Лавриненко Тамара Тимофеевнада — Зэдын райпотребсоюзай Петропавловска сельпогой правлениин түрүүлэгшэ.

* * *

Үйлэдбэриин үндэр дүнгүүдые түйлаhанайнь, олон жэлэй туршада оролдосотой hайнаар ажаллаhанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба:

Васильева Федосья Антоновнае — Загарайн райпогой правлениин түрүүлэгшын орлогшо,

Романцова Наталья Федоровнае — Прибайкалиин коопзверопромхозой ахалагша зоотехник.

Москва. Буряадай партийна организациhаа XXVIII съездын делегадууд.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

КПСС-эй XXVIII съездын делегадта үгэ үгтэнэ

БЭХИЖҮҮЛХЭ, НЭГЭДҮҮЛХЭ hАНАЛТАЙ

КПСС-эй XXVIII съездын делегат, Яруунын районой «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ Лидия Даржаевна Цыбикжаповада Москва хонходожо, съездын хүдэлмэри тухай богонихоноор хөөрэжэ үгэхыень гуйбабди.

— Манай делегациин hанамжаар М. С. Горбачевой элидхэл, урдахи съезднүүдэй элидхэлнүүдhээ тад ондоо байба. Партиин болон оронoймнай байдал бодотоор шэнжэлэгдээ. Бэелүүлмээр, бодото зорилгонуудые табха гэжэ hананаб. Элидхэлэй хоёрдохи хуби бүришье hайшаалтай. Юуб гэхэдэ, эндэ КПСС-эй ЦК-гай Платформо соо хэлэгдээгүй шухала юумэн хэлэгдээ. Съездын урда тээ болоhон хөөрэлдөөн энээндэ нүлөөлөө хаш. Гэбэшье элидхэл тушаа делегадуудай hанамжа нэгэн бэшэ, элдэб ондоо.

Политбюрогой гэшүүдэй тоосоон тухай хэлэхэдэ, hанамжа баhал элдэб даа. Минии hанахада, А. Н. Яковлев, Е. К. Лигачев, Э. А. Шеварднадзе гэгшэдэй тоосоое онсо тэмдэглэхээр хаш. Тэдэнэр Политбюрогой бүридэлдэ хэhэн хүдэлмэри тухайгаа хэлэхэhээ гадна өөhэдынгөө hанамжа сэхэ хэлэhэниинь, шухала дурадхалнуудые оруулhаниинь hайшаалтай. Зариман өөhэдынгөө hалбариин хүдэлмэриин тоосоо хэтэд, хэлэхэ хүнүүдшье бии. Эндэ зүбшөөхөөр бэшэ асуудалнууд бии. Юуб гэхэдэ, Политбюрогой гэшүүн байгаад, ямар юумэ өөрөө хэhэн тухайгаа зариман хэлээгүй.

Съездын дүрбэн үдэр үнгэрбэ. Олон делегадууд үгэ хэлээд байна. Энээнhээ тобшолол хэхэдэ, съезд эбтэй зэтэйгээр үнгэржэ байна. Үгэ хэлэhэн хүнүүд КПСС-ые бэхижүүлхэ, нэгэдүүлхэ hаналтай байhанаа мэдүүлнэ. Москва ерээд байхадамнай, парти hандаржа hелаха, съездын делегадууд элдэб бүлэгүүд боложо таhарха гэхэ мэтын хөөрэлдөөнүүд хаа хаанагүй боложо байгаа hэн. Мүнөө энэ гурбан үдэрэй хүдэлмэри хараад, шагнаад байхадаа, эдээниие буруушааха байнаб. Үгэ хэлэhэн делегадууд партияа бэхижүүлхэ, хүн зоной hуудал байдал hайжаруулха, гаргаhан алдуу эндүүнүүдээ заhаха, саашанхи хүгжэлтын бодото зам хараалха тухай хэлэнэ.

Үсэгэлдэр Литвагай ССР-эй түлөөлэгшэд бүхы делегадуудта тон hургаалтай юумэ хэлээ гэжэ hананаб. Булта hайшаагаабди. Юуб гэхэдэ, тэдэнэр тохёолдоод байhан байдалаа хөөрэжэ үгөө. Эндэхи коммунис парти бутараа, hандараа ха юм даа. Харин мүнөө эндэхи коммунистнууд бүхы юумэ ойлгожо, партийна организацинуудые дахин бии болгожо байна. КПСС-эй XXVIII съездые дэмжэhэн телеграммануд энэ республикаhаа олоор ерэнэ. Олондо юумэ нюусагүйгөөр хэлэдэг болоhоной долгин доро элдэб хүнүүдэй буруу юумэ хэлэжэ, хүнүүдые хүлгүүлхые оролдоходонь тоонгүй байhанаймнай дүн энэ болоно. Мүнөө олон хүнүүд энээниие ойлгожо байна гээд тэдэнэр хэлээ. Минии hанахада, эдэнэй үгэ тохёолдоhон байдалые дэбэргээжэ, политическэ иимэ оршон байдалда олзо бэдэрхые хүсэгшэдтэ харюу, ёhотойл hургаал болохо байха.

Үшөө нэгэ хэлэхэ юумэн гэхэдэ, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин тушаалые мүнөө үедэ Президентын тушаалтай хамта гүйсэдхэхэ hанамжанууд ороод байна. Харин бидэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретаряар ондоо хүниие hунгаха захяатай гээшэбди. Энээниие дүүргэхые оролдохобди. Энэ хүшэр үедэ хоёр ехэ тушаал нэгэ хүн эзэлжэ болохогүй гэжэ hананаб.

Дүрбэдэхи, энэ үдэр съездын делегадууд секцинүүдтэ хубааржа, хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлхэнь. Би аграрна секцидэ ороhохойб. Манай делегациин бусад гэшүүд Ц. К. Патеев, А. К. Разуваев, Г. И. Прокосов, В. Ф. Нуртынов гэгшэд энэ секцидэ хүдэлхэ. Манай секциин хүдэлмэридэ бүхыдөө 600 гаран хүн хабаадаха гэжэ хэлэгдээ hэн. Гэбэшье бидэ эндэ үгэ хэлэжэ, өөhэдынгөө республикын хүдөө ажахын байдал тухай хөөрэхэ хүсэлтэйбди.

М. САНДАНОВ бэшэжэ абаба.

ҮНЭН СЭГНЭЛТЭ ҮГЭХЭ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Соведүүдэй байгуулалтада, шэнэ эрхэ байдалда тэдэнэй хоорондохи холбоо барисаанда партиин хабаадаха тухай КПСС-эй Ленинградска обкомой нэгэдэхи секретарь **Б. В. Гидаспов** хэлэбэ. Бүхы коммунистнуудай, илангаяа партийна органуудай зүгһөө Соведүүдэй байгуулалтада туһалха гээшэ социальна тогтонижонги ба эрхэтэдэй эбтэй зетэй байдал хангаха шухала эрхэ нүхэсэл болоно.

Теэд энэмнай тиимэшье бэлэн бэшэ зорилго, юуб гэбэл, зарим регионуудта, тэрэ тоодо Ленинградта иимэ холбоо барисаан орёо шэнжэтэй болоо, ходо хубилжа байдаг. Энээнэй шалтагааниинь гэбэл, депутадуудай зарим хубинь коммунизмда харша хараа шугам баримталдаг болонхой. Тиихэдэ партийна комитедүүдэй зарим хүтэлбэрилэгшэд харилсаа холбооной хуушанай гурим үлөөхые оролдодог. Иимэ эрхэ байдалда хүн зоной һуудал байдалые һайжаруулха зорилгодо политическэ элдэб хүсэнүүдые хамтаруулха хэрэгтэй.

Президентын засагай байгуулалтада хубилалта хэхэ ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэ анхаралаа хандуулаа. Һунгалтада илажа гараһан президент өөрынгөө түлөөлдэг партида хүтэлбэридэ үлэхэ ёһотой. Тиигэбэл обществодо зохёогдожо баталан абтагдаһан демократическа ба хуулиин нормо лаб хангахын түлөө харюусаха болоно. КПСС-эй программна документ соо энэ бодол һуурияа олохо зэргэтэй.

Хубилган шэнэдхэлгын эрхэ байдалда КПСС-эй яажа хүгжэхэ тухай философско ба политическэ хараа бодомжо Грузиин компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь, республикын Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ **Г. Г. Гумбаридзе** найруулһан байгаа. Хуушанай үзэл баримталха, али бүхы юумые һургаал болгон абаха, зонхилон захирха ябадалые грузин коммунистнууд эрид буруушаадаг гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

Съездын урдахи документнүүдые зүбшэн хэлсэхэ үедэ Совет Белоруссиин олонхи коммунистнуудай социалис зам баримталдаг байһаниинь баталагдаа һэн гэжэ Белоруссиин Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **Е. Е. Соколов** тоолоно. КПСС ниитэ нэгэн байха, шэнэдхэгдэхэ, марксизм-ленинизмдэ үнэн сэхэ байха, хүн түрэлтэнэй ухаан бодолой мүнөөнэй түйлалтануудаар баяжуулагдаха ёһотой гэжэ тэдэнэр тоолодог. Үзэл сурталай хүдэлмэриин талаар гэзгдэхэ, эбсэхэ, үндэһэ баримтагүйгөөр буулта хэхэ ябадалые буруушаажа байһан тухайгаа тэдэ хэлээ һэн.

Политическэ элдэб хүсэнүүдые нэгэдүүлхэ, общественые жагсаан нягтаруулха талаар ажал ябуулгадань бэеэ даанхэй Совет Социалис Республикануудай Союзые сахин үлөөлгэ, гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн оролгын шухала байлгые ойлголго партида онсо удха шанартай болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ.

Орон дотор бэелүүлэгдэжэ байһан хубилган шэнэдхэлгын ябасые шэнжэлхэ зуураа, хараалагдаһан зарим зорилгонуудые түйлажа шадаагүйбди гэжэ СССР-эй оборонно промышленностиин министр **Б. М. Белоусов** тэмдэглэбэ. КПСС-эй XXVII съездын зарим программанууд бэелүүлэгдээгүй. Обществодо ба экономикодо таарамжагүй шэглэлнүүд бии болоо.

Һүүлэй жэлнүүдтэ промышленность, тобшолон хэлэбэл, оборонно промышленность экономическа арсалдаатай зарим хараа бодомжонуудые туршаха полигон болоо гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Сэрэгэй промышленностиин предприятинуудые ондоо шэглэлтэй болгохо асуудалнуудые дайрахадаа, үйлэдбэриин хэмжээе хороохо зуураа, сэрэгэй техникын ба зэбсэг хэрэгсэлнүүдэй техническэ хэмжээе доошолуулха зэргэгүйбди гэжэ тэрэ ажаглаа. Энэ хэрэгһээ ашаг үрэ абахаяа һанаа һаа, сэрэгэй үйлэдбэрие ондоо шэглэлтэй болгохо тухай, мүн ороноо хамгаалха тухай хуули түргэнөөр баталан абаха шухала.

Ажал хүдэлмэриин тодорхой түсэбгүйгөөр хубилган шэнэдхэлгые эхилһэн ушарһаа парти, хубилган шэнэдхэлгые үүсхэгшэ, өөрынгөө түрүү үүргые алдажа эхилһэн байна гэжэ **Н. А. Назарбаев** тоолоно.

Ямар нэгэ шухала алдуу эндүүгүйгөөр ябуулагдадаг хубилган шэнэдхэлгын шэглэл һалбари гэжэ байхагүй гээд Казахстанай Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь, республикын президент тэмдэглэбэ. Бата бэхи экономическа үндэһэ һуури тухай мартажархёод, бидэ удаан саг соо олондо бүхы юумэн тухай мэдээсэхэ ба хүн бүхэн өөрынгөө һанал бодолые нюусагүйгөөр хэлэхэ эрхэтэй гэжэ шууялдаһан байнабди. Арад зоной ажабайдалайнгаа хэмжээнэй эли бодо доошолхые мэдэрхэдэнь, политическэ талаар бидэнтэй тэмсэдэг хүсэнүүд энэ ушар байдалые һамбаашалхые оролдоһон байна.

Үзэл сурталай талаар мүн лэ һанаа зобомоор зүйлнүүд олон. Ленинизмые, партиин үзэл сурталые убай һэнгэргүйгөөр хубилгаха һэдэлгэнүүдтэ харюу үгэхэ хүнүүд үгы. Тодорхой хараа бодолой үгы байһан ушар нацинууд хоорондохи харилсаануудта илангаяа эли тодоор харагдаа. Бидэнэй хүсэл — Совет Социалис Республикануудай шэнэлэгдэһэн Союз, ниитэ нэгэ КПСС. Хубилган шэнэдхэлгэ миин ганса хүшэр хүндэ талануудтай бэшэ гэжэ үгэ хэлэгшэ эрид шангаар тэмдэглээ. Партийна олониитые али болохо аргаар саашадань нэгэдхэн бэхижүүлхэ шухала. Политбюрое саашадань үлөөхэ, М. С. Горбачевые Генеральна секретаряар һунгаха гэһэн дурадхал тэрэ Казахстанай коммунистнуудай зүгһөө оруулба.

Манай съезд бүхы партиин хуби заяанай шиидхэгдэжэ байһан үе сагта боложо байна, тэрэнэй байгуулагдаһаар 87 жэлэй үнгэрөөд байхада, тэрэ мүнөөдэр ямар байхаб, хэнэй аша туһые хамгаалхаб, коммунистнуудые болон ороноо хайшан ямар шэглэлээр хүтэлбэрилхэб гэһэн асуудал шэнээр табигдажа байна. Иигэжэ Душанбе хотын таксомоторно предприятиин жолоошон **О. Азимов** үгэеэ эхилбэ. Табан жэлэй саана хубилган шэнэдхэлгэ тээшэ шэглэлээ тодорхойлһон парти олондо бүхы юумэ мэдээсэлгые арад зоной баялиг болгоһон аад, өөрөө асари ехэ хүшэр хүндэ байдалда ороод байна.

Мүнөө бидэндэ гүнзэгыгөөр бодомжологдоһон ажал хэрэгүүдэй тодорхой программа хэрэгтэй, тэрэнь саг болзороор хизаарлагдаһан байха ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэ һанамжалба. Харин партиин хүтэлбэрилхы органуудта социализмын нангин зорилгонуудта этигэдэг, арад зоной түлөө бүхы хүсэ шадалаа, дүй дүршэлөө үгэхөөр бэлэн хүнүүд оруулагдаха зэргэтэй.

Бүхы бэрхэшээлнүүднай нэгэ захаһаа нүгөө заха тээшэнь эрид шиидэнгеэр хубилдаг ушарһаа эхитэй гэжэ КПСС-эй Хойто-Осетиин обкомой нэгэдэхи секретарь **А. Х. Галазов** хэлэбэ. Нэгэ үедэ бидэ захиран зонхилолгын онол аргануудые нэбтэрүүлхэдээ, журамтай ба эмхи гуримтай холбоотой бүхы зүйлнүүдые үзэмжэгүй болоторнь хубилгадаг һэмди. Харин мүнөө нүгөө захадань хүрэбэ гээшэ хабди демократи хүгжөөхэ ба олониитэдэ мэдээсэл үргэнөөр тарааха гэһэн һайн һайхан үзэл бодолые хэмһээ үлүү гаратарнь үргэдхэжэ, журам ба соёл болбосоролоо мартажа, зарим нютагуудта иимэ байдал һандаралгын түйлдэ хүргөө.

Тохёолдоһон байдалһаа гарахын тула парти иимэ эрид шиидэнги хэмжээнүүдые абаха байна гэжэ үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлбэ. Нэгэдэхеэр, шалгалта үнгэргэжэ, КПСС-эй хараа шугамые баримталдаг бүхы хүсэнүүдые бодотоор сэгнэхэ. Хоёрдохёор, партида ушар боложо ороһон, мүнөө болотор партийна биледтэй ябадаг аад, бидэндэ зүрюу үзэл суртал баримталдаг, марксистско-ленинскэ һургаалые бэелүүлэгдэшэгүй зүйл гэжэ тоолодог хүнүүдһээ партиие сэбэрлэхэ. Гурбадахяар, засаг дамжуулан үгэхэ гэһэн эсэсгүй олон үгэ зугаа болиюулхаар болоо.

Республиканска партийна организацинуудай статус хубилгаха тухай тон шухала хөөрэлдөөндэ бидэ ехэ хожомдожо оробобди. Энэ баримтые нэрлэжэ, өөрынгөө үгэ КПСС-эй Калининградска горкомой (Московско областной организаци) нэгэдэхи секретарь **В. И. Петров** үгэеэ эхилбэ. Энэ асуудал хожомдожо табиһан ушар партида нилээд ехэ хохидол үзүүлээ.

КПСС хүтэлбэрилхы парти байһан хадаа ядахын сагта дүтын хэдэн жэлнүүдтэ совет обществын хүгжэхэ нэгэн бүхэли хараа бодол зохёон баримталха зэргэтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ һанамжалба. Программна мэдүүлгын дурадхагдаһан проект гол ажал хэрэгүүдэй программын үндэһэ һууринь боложо үгэхэ аргатай гэжэ делегат тоолоно.

Партиие һалан һандаргаха гэһэн зорилго табяа һаа, предприятинуудта парторганизацинуудые үгы хэхэ гээшэ эгээн богони зам гээшэ гэжэ Новолипецкэ металлургическа комбинадай парткомой секретарь **А. И. Тепленичев** тоолоно. Ажалша коллективүүдһээ партиие холодуулжа яашье болохогүй гэжэ тэрэ эрид шиидэнгеэр мэдүүлбэ. Парти өөрынгөө социальна үндэһэн һуури болохо хүдэлмэришэдтэй болон ажалша интеллигенцитэй харилсаануудаа алдаха ёһогүй.

Үнгэрэгшэ съезд дээрэ һунгагдаһан партиин ЦК-гай бүридэл өөрынгөө зорилгонуудые бэелүүлжэ бираагүй гэжэ делегат мэдүүлбэ.

Армида партийна политическэ хүдэлмэри ябуулха тухай Совет Армиин ба Далайн Сэрэгэй Флодой Главна политическэ управлениин начальнигай нэгэдэхи орлогшо **Н. И. Шляга** хэлэбэ. Зэбсэгтэ хүсэнүүдые үзэл сурталгүй болгохо политикаһаа холодуулха гэһэн зарим хүнүүдэй һүүлэй үедэ уряалдаг болоһон ушар армиин болон флодой коммунистнуудай һанаа зобооно. Урдынхидаал адли Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ ябуулагдадаг партийна политическэ хүдэлмэри арми хадаа гүрэнэй зэбсэг политикын зэбсэг байһан, саашадаашье байха ёһотой гэһэн марксистска һургаалһаа үндэһэтэй байха ёһотой гэжэ генерал мэдүүлбэ.

Партиин, бүхы ороной ороод байһан һандаралгаһаа гараха харгы замуудые бэдэржэ байһан хүшэр хүндэ сагта манай партийна съезд үнгэржэ байна гэжэ КПСС-эй Белогородско обкомой нэгэдэхи секретарь **А. Ф. Пономарев** тэмдэглэбэ. Ниитын оршондо тохёолдоод байһан шахардуу байдалые дутуу сэгнэжэ болохогүй. Мүнөөдэр хооһон дэлгүүрнүүдтэ бүхы юумын дутадажа байхада, сэнгүүдэй улам ургажа байхада хүн зоной экономическа һайн хубилалтануудта этигэхэнь хүшэр болонхой. Хүн зониие гүнзэгы һандаралгаар, зайлуулашагүй бэрхэшээлнүүдээр айлгаха, совет гүрэн түрын бүхы түүхые, партиие муушалха гээшэ мүнөө зарим хүнүүдэй заншал болонхой.

Хүдөөдэ тохёолдоһон орёо эрхэ байдал тухай хэлэхэдээ, съездын Программна мэдүүлгын проект дотор, бусад политическэ бүридэлнүүдэй программанууд дотор эдеэ хоолой гол шухала асуудалнуудай ёһотоор харуулагдаагүй байһанда үгэ хэлэгшэ делегадуудай анхарал хандуулба. Тэрэнэй хэлэһэнэй ёһоор һүүлэй үедэ колхозууд болон совхозуудые материально-техническэ талаар хангалга эрид доройтоо: техникын, үтэгжүүлгын, материалнуудай үнэ сэн улам ургана.

Аграрна политикын асуудалнуудые шиидхэхэдээ, парти арад зоной хэдэн арбаад жэлнүүдтэ олоһон дүй дүршэлдэ түшэглэхэ ёһотой гэжэ делегат мэдүүлбэ.

Үзэл сурталай хүдэлмэридэ һүүлэй үедэ бии болоһон дутагдалнууд тухай Кировскэ областиин КПСС-эй Советскэ райкомой хоёрдохи секретарь **А. В. Шутылева** һанаагаа зобонгёор хэлэбэ. Тэрэнэй һанамжаар КПСС-эй Центральна Комитет партийна ажал ябуулгын энэ шухала һалбарие хүтэлбэрилгэһөө холодоһон байна. XXVIII съезд дээрэ В. А. Медведевэй хэһэн тоосоое шүүмжэлээд, тэрэ партиин түбэй органуудай үзэл сурталай талаар ажал ябуулгые хангалтагүй гэжэ сэгнэхэ дурадхал оруулба. Асари ехэ политическэ, зохёохы, оюун бэлигэй арга боломжонуудтай аад, үзэл сурталай оршон байдалда иимэ дүнгүүдтэй ерэхэ гээшэ эшхэбтэр байна гэжэ делегат тоолоно. Үзэл сурталай талаар гол шухала асуудалнуудаар буулта хэжэ болохогүй, энэ ушарта бидэ өөһэдыгөө доторһоо һандаргаха болонобди гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ мүн баһа КПСС-эй Дагестанай обкомой нэгэдэхи секретарь **Н. Г. Алиев**, Ленинэй нэрэмжэтэ племзавод-колхозой (Тульска область) түрүүлэгшэ **В. А. Стародубцев**, КПСС-эй Сунтарска райкомой (Яхадай АССР) нэгэдэхи секретарь **А. А. Попов**, Литвагай Компартиин (КПСС) ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **М. М. Бурокявичюс**, Арадай эрдэм һуралсалай талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ **Г. А. Ягодин**, «Залуу коммунистнууд» бүлэгэй түлөөлэгшэ **Б. П. Гуселетов**, Азербайджанай Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь, республикын президент **А. Н. Оглы Муталибов**, «Печенганикель» гэжэ горно-металлургическа комбинадай парткомой секретарь **Н. Н. Сидоркин**, Литвагай Компартиин (КПСС) ЦК-гай хоёрдохи секретарь **В. Н. Швед** гэгшэд хабаадалсаба.

Мүнөө боложо байһан съездтэй коммунистнууд, ажалша бүхы арад зон парти шэнэдхэгдэхэ, ажал байдал һайжарха, орон доторхи оршон байдал тогтууритай болохо гэһэн этигэл найдалаа холбоно. Хүдөө ажахын һалбарида анхаралаа эрид шангадхаха, эрдэм һуралсалай системые материально-техническэ талаар хангаха шухала гэжэ тэмдэглэгдээ, нацинууд хоорондохи харилсаанууд, ажалша коллективүүдтэ партийна эмхинүүдэй нүлөөе бэхижүүлхэ тухай асуудалнууд табигдаа.

Заседаниин түгэсхэлдэ академик **Л. И. Абалкинда** үгэ үгтэһэн байна, гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн орохо талаар дүтын бодото алхамууд тухай, тэрэ асуудалнуудтай холбоотой бэрхэшээлнүүд тухай делегадуудта хөөрэжэ үгөө.

Зарим комиссинуудай бүридхэлдэ тодорхойлолтонууд оруулагдаа.

Съезд июлиин 5-да тематическа секцинүүдтэ хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлхэ.

(ТАСС).

1990 ондо үнеэн бүри... 2500 килограмм... hаахын тү...

1990 оной июлиин 1-нэй МЭДЭЭН

Районууд	haагдаhан hүн (килограммаар)			Жэлэй эхинһээ бүхыдөө haагдаh... нёдондонойхи... сасуулхада (центнерээр) (+)
	Жэлэй эхинһээ үнеэн бүриһөө	Нёдондонойхитой сасуулхада (+) ба (−)	Үнеэн бүриһөө сүүдхэдэ	
Хойто-Байгалай	1540	—55	9,5	+75
Прибайкалиин	1466	+12	9,3	+724
Кабанскын	1427	—10	10,0	—699
Сэлэнгын	1377	+222	9,0	+675
Зэдын	1347	+101	7,7	—225
Ивалгын	1326	—172	8,0	—744
Тарбагатайн	1366	+61	7,2	+330
Мухар-Шэбэрэй	1302	+79	7,6	+441
Хурамхаанай	1279	+135	9,8	+337
Хориин	1275	+85	8,4	+277
Загарайн	1234	+14	8,4	+152
Яруунын	1186	+103	9,1	+560
Түнхэнэй	1183	—21	8,0	—697
Бэшүүрэй	1098	+49	7,0	+213
Захааминай	1080	+29	7,2	+629
Баунтын	1059	—74	8,4	—336
Баргажанай	1058	+120	8,1	+408
Хэжэнгын	944	—18	7,1	—211
Хяагтын	915	—277	5,6	+405
Ахын	436	—	3,8	+225
Республика бүхыдөө:	1223	+22	8,0	+261

Үнгэрһэн май, июнь һарануудта хаа хаанагүй гандуу уларилтай байжа, малай бэлшээриин ногоон муу байгаад, илангаяа hү һаалиин фермэнүүдтэ горитой бэрхэшээл ушаруулаа.

Тиибэ яабашье олонхи ажахынууд үнеэдые аргатайл газартань хээрын бэлшээридэ оролдосотойгоор, үдэр һүнигүй адуулхаһаа гадна, бүхы арга хургыень оложо, талха таряа, буйлууһан һолоомо һошо нэмэлтэ болгон эдюулээд, hү һаалияа ехээр доошолуулангүй гарасалдаа.

Нёдондо жэлэй түрүүшын хахадта республикын ажахынууд үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1201 килограмм hү haагаад байһан haa, мүнөө тэрэнээ 1223 килограммда хүргэбэ. Энэ үе соо Сэлэнгын Хурамхаанай, Баргажанай, Зэдын районууд үнеэдэйнгээ hү шэмые яһала горитойгоор дээшэлүүлжэ шадаа.

Тиигэн гэһээ Ивалгын, Загарайн, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй, Хориин, Ахын районуудта нёдондоной үеынхитэй сасуулхада, үнеэн бүриһөө сүүдхын аяар 0,7—1,6 хүрэтэр килограммаар бага hүн haагдана. Энэнь гансашье ган гасуурай хойшолон бэшэ hү һаалиин фермэнүүдэй ажалда энэ харюусалгатай үедэ анхаралай зарим тэды һуладхагдаһанһаа болоо п... дуугүй. Ивалгын ... хынууд нёдондо ... үнеэн бүриһөө үд... лограмм hү haаж... мүнөө миил 8 ки... на. Энээнһээ бол... һэн 6 һара соо hү... гээ 744 центнер... луулаа.

Мүнөө июль ... һаар хаа хаанагү... роо орожо, бэлш... һайжаржа, һэрюу... үдэрнүүд тогт... үедэл малай адуу... эмхидхэжэ, үнеэд... эрид дээшэлүүлх... ломжо ажахы, фе... бии болоо.

Партийна ажабайдал: тобшо мэдээсэл

...лени үгы хэжэ, арендаторнуудай совет байгуулһан байна.

Ажахы эрхилэлгын энэ гуримаар хүдэлхэ хүтэлбэрилэгшэдые, мэргэжэлтэдые һургаха һуралсал муу бэшээр эмхидхэгдэнхэй. Гэбэшье эмхидхэлэй асуудалнууд һайнаар бодожо дые бэелүүлхэ талаар хүдэлмэри үшөөл һулаар ябуулна. Олон ушарта тэдэниие яажа бэелүүлхээ мэдэнэшьегүй. Колхозой газар аша үрэ муутайгаар хэрэглэгдэнэ. Һүүлэй 10 жэл соо малай ашаг шэмэ доошолоо.

ТУҺАТАЙ УУЛЗАЛГА

КПСС-эй Түнхэнэй райкомой ээлжээтэ пленум боложо, «Социалис ажахы эрхилэлгын онол аргануудые нарижуулан һайжаруулха талаар «Сибиряк» колхозой арендаторнуудай соведэй болон парткомой хүдэлмэри тухай» асуудал зүбшэн хэлсэбэ.

Һүүлэй үедэ энэ колхоздо элдэб шэнэ онол аргануд хэрэглэгдэдэг болонхой. Тус колхозой һалбаринууд хоорондоо чек хэрэглэжэ тоосодог болохо гурим район соогоо эгээл түрүүлэн хэрэглэһэн байна. Подрядай гуримшье баһал түрүүлэн нэбтэрүүлээ һэн. 1984 ондо ажалаа цеховэ гуримаар эмхидхэдэг болоһон, 1988 онһоо арендэ харилсаа нэбтэрүүлжэ эхилһэн байна. Энэ жэлэй эхиндэ колхозойнгоо правлени үгы хэжэ... үзэгдөөгүй байжа, һүүлэй үедэ эндэ мал ажалай продукци үйлэдбэрилгэ доошолһон байна. Иимэ байдалда үйлэдбэриин гол шухала участогууд дээрэ коммунистнуудые шэлэн абажа, зүбөөр хубаарилан табиха хэрэгтэ партком анхарал багаар хандуулна. Малшадаар оройдоол партиин 5 гэшүүн хүдэлнэ. Механизаторнуудаар ажалладаг 125 хүнэй оройдоол 9-ниинь коммунист. Кадрнуудай асуудал хүндөөр шиидхэгдэнэ. Колхоздо таба мянга гаран толгой эбэртэ бодо мал бии юм. Тиихэдэнь гансал зоотехник хүдэлнэ. Мүнөө үедэ гурбан ветеринарна врач дуталдана. Техник-осеменаторнууд баһал үсөөн.

Партком, арендаторнуудай совет абтаһан шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ...

Эдэ бүхы алдуу эндүүнүүд хүдөө ажахын үйлэдбэри хүгжөөлгэдэ түсэбүүдые дүүргэлгэдэ муугаар нүлөөлөө гээд партиин райкомой бюро тэмдэглээ.

Эдэ бүхы дутагдалнуудые усадхаха талаар хэмжээнүүдые абахыень колхозой түрүүлэгшэ Ю. П. Седовто, парткомой секретарь П. Ю. Сороковиковто партиин райкомой бюро заагаа. Тэрэшэлэн райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ А. Д. Моглоевые АПО-гой түрүүлэгшэ В. С. Холбоевые район соо хүдөө ажахын үйлэдбэрие һайжаруулха хэмжээнүүдые абахые, ойрын 2—3 жэл соо тэрэниие хүгжөөхэ гол шэглэлнүүдые хараалхые партиин райкомой бюро уялгалаа.

В. СЕМЕНОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

МАЛШАД АМЖАЛТАТАЙ

Саяан уулын хормойһоо эхилээд Монгол ороной хилэ хүрэтэр Хамниин совхозой мал таргалуулха гүүртэнүүд оршодог. Ажахымнай түрүү мал адуулагшад А. А. Дашеев, А. П. Цыренова, А. Б. Цыренов, С. Р. Дармаев болон Т. Ц. Будаев гэгшэд эрхимээр хүдэлнэ. Эдэнэр малай бэлшээриин участогуудые ээлжэлүүлэн ашаглажа, даажа абаһан малайнгаа шэгнүүрые ехээр нэмээнэ. Үнгэрһэн жэлдэ эдэнэр малайнгаа толгой бүриин шэгнүүрые 900—1000 грамм хүрэтэр нэмээгээ.

Удаалха гэһэн холын бэлшээридэ, мал бэлшээн таргалуулжа байһан гүүртын коллективэй ажалые онсолон тэмдэглэмээр. Тус бригадые дүршэл ехэтэй малшан Б. Очиров хүтэлбэрилнэ.

В. ДЫШЕНОВ.
Захааминай район.

ФОТОРЕПОРТАЖ

САГААН ЭДЕЭНИИНЬ САЛГИДАХАЛ!

Хяагтын районой Ехэ-Нугын совхозой Новодесятниковын hүнэй фермэдэ 20 һаалишан 390 һаамхай үнеэдые харууһална. Тус фермын коллектив район соогоо hү һааха талаар яһала үндэр үрэ дүнгүүдые түйладаг. Нёдондо жэлдэ эндэхи малһаань, һаалишад, үхэршэд урдаа табиһан зорилгоёо бэелүүлхын тула хаба шадалаараа оролшад сагаан эдеэ үйлэдбэрилхэ талаар абаһан социалис уялгаяа нэрэтэй солотойгоор бэелүүлжэ шадаһан байна. Үнинэй һаалишан Анна Николаевна Симанова онсо шалгаржа, даажа абаһан үнеэн бүриһөө 3000 килограмм hү һааһан байна. Түрүү һаалишадай тоодо Татьяна Бабкина, Наталья Разуваева, Екатерина Зазулина, Ульяна Черепанова гэгшэд оролсоно.

— Манай эндэ элһэлиг газартай. Хабартаа ехэ хүйтэн байжа, хура бороо ороогүй, энэ ушар ногооной гарасада нилээд муугаар нүлөөлбэ. Ган гасуур болоошье доно гэшэ. Мүнөө үнеэн бүриһөө дунда зэргээр сүүдхэ соо 7—8 килограмм һүн һаагдана,— гээд фермые даагша Мария Акимовна Таксарова хөөрөө һэн.

Новодесятниковын малшад сабшалангаа адууһа малһаа саг болзортонь сүлөөлхын тула майн эхеэр зуһаландаа зөөһэн байна. Топольник гэжэ зунай бэлшээридэ һаалишад үнеэдээ харууһална. Энэ һүнэй фермэдэ 6 үхэршэн хүдэлнэ. Тэдэнэй дундаһаа Пахом Баннов, Алексей Герасимов, Николай Григорьев, Сергей Лушников гэгшэд үндэр бүтээсэтэй ажалаараа суурхадаг юм.

Гандуу хуурай уларилтай зунай боложо байхада, hү һаалиин фермэнүүдэй, һубай малайшье, бурууннуудай, хонидой бэлшэхэ газарые аргатайл һаа, уһалха гэжэ эндэхид оролд... шэд малаа ган... адуулха бэшэ, һүниидөө бэлш... болохоор садх... оролдоно.

— Отделени... шад энэ жэлдэ ... риһөө 2500 кил... һааха гэжэ ш... Малай зунай бэ... хаһада ажалаа ... эмхидхэхэ ёһо... гээд 2-дохи о... эрхилэгшэ Влад... хайлович Григо... бэлэй.

ЗУРАГУУД ... Новодесятников... фермын һаалиш... лана Григорье... гарһаа), үхэрш... Баннов, һаалиш... Черепанова, На... на Разуваеван... шэн Виктор ... һаалишан Тат... кина.

С. БАЛД...
фо...

Совет орон дотор

КАМАЕВО (Мордвагай АССР). Огород хахалуулха, ашаа зөөлгэхэ, гэрэй ажахын бусадшье хүдэлмэри хүүлэхэ захилнуудые тус тосхоной ажаһуугшад сельсоведтэ үгэдэг болонхой. Нютагай эмхи зургаануудай бюджедүүдые ба колхозой мүнгэн зөөриин зарим хубиие хамтадхаһанай ашаар тосхоной һуудал байдалые һайжаруулха зорилгоор хэрэглэгдэхэ ниитын жаса байгуулагдаа юм.

ОДЕССЭ. Энээнэй урда тээ партиин обкомой мэдэлэй байһан дачануудта эндэхи һурагшад ёһотой эзэдынь болонхой. Эндэ 70-аад шахуу хүбүүд, басагад түрүүшын халаанда амаржа байна. Партийна ба совет бусад зургаануудай дачанууд баһал шэнээр хубаарилагдаа һэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай инвалидууд ба хабаадагшадта, мүн тэрэшэлэн афган событинуудта хабаадагшадта тэдэнэй ехэхэн хубинь дамжуулагдаа юм.

ЛАКИНСК (Владимирска область). Облпотребсоюзай эндэхи үйлэдбэриин предприятиин конвейерһээ амтаараа юрын лимонадһаа юугээршье илгархагүй шэнэ лимонад һаяхан эльгээгдээ. «Нутрасвит» фирмэ гээд тэрээн дээрэ бэшээтэй. Энэнь юун гэһэн удхатайб гэбэл, Америкын адли нэрэтэй фирмын эльгээһэн шэнэ зүйл — нутрасвит сахарай орондо хэрэглэжэ, һэрюун унда ба лимонад үйлэдбэрилдэг болоо юм. Тиимэһээ Центросоюзай болон заагдаһан фирмын эмхидхэһэн эд хэрэглэгшэдэй кооперациин пивэ ба һэрюун ундануудай промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй семинар хамтын хүдэлмэриин тодорхой дүнгүүдые зүбшэн хэлсэлгээр хүдэлмэреэ эхилһэн байгаа. Эм домто продукци үйлэдбэрилгые эмхидхэхэ асуудалнууд семинар дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Һү, мяха, үрэ жэмэс ба овощ соо байдаг белогой адлирхуу зүйлнүүдһээ нутрасвит бүридэдэг юм. Ехээр таргалжа зободог, диабедээр үбдэдэг, бөөрын үбшэнтэй хүнүүд иимэ һэрюун унда уухадаа, зунай халуунда үндаяа гансашье харяаха бэшэ, мүн бэеэ аргалха байна.

— Энэ бодосой үшөө нэгэ гайхалтай шэнжэнь юун болоноб гэбэл, 200 килограмм сахарай орондо амта оруулдаг 1 килограмм иимэ зүйл хэрэглэгдэнэ,— гэжэ Лакинска предприятиин директор Н. Краснояров хөөрөө һэн.— Дэлхэйн 90 орондо олон жэлнүүдтэ амжалтатайгаар хүдэлжэ байһан фирмэтэй харилсаа холбоо тогтоохо хэлсээ түрүүшынхиеэ үнгэрһэн жэлэй тоодо баталаа һэмди.

ОРДЖОНИКИДЗЕ. Намарай шэниисэ хадажа, сохижо эхилһэн Хойто Осетиин ажахынуудай механизаторнууд вахтова аргаар хүдэлнэ.

Автономито республика соогоо ороохо эгээл ехээр тарижа ургуулдаг Моздокско талын таряашад ургаса хуряалгые эхилээ. «Красная Осетия», «Сорок лет Октября», «Ленинский путь» колхозуудай, «Терек», «Советский» совхозуудай полинууд дээрэһээ гектарһаа 35 центнер хүрэтэр ороохон суглуулагдана. Мүнөө жэлдэ автономито республикын ажахынууд ная гаран процентыень шэлдэн хатуу сортын ороохо гүрэндөө худалдахаар түсэблэнэ. Бригадна, арендэ ба гэр бүлын подряд үргэнөөр хэрэглэгдэнэ.

ГУЛИСТАН (Сырдарьинска область). Узбекистанай Сырдарьинска ба Казахстанай Чимкентскэ хоер хүршэ областьнуудай хоорондо харилсаа холбоон тухай хэлсээндэ гар табигдаа юм. Хамтын предприятинуудые байгуулха, хүдэлмэришэдэй кадрнуудые бэлдэлгэдэ туһалха, худалдаа наймаанай талаар харилсаануудые эдэбхижүүлхэ гээд тус хэлсээгээр хараалагдана. Байгаали хамгаалха талааршье хоёр областиин түлөөлэгшэд суг таа хүдэлхэ юм. ... соёлой ба арадай ... ралсалай хүдэлмэр... үргэнөөр андалдах... ма хараалагданхай.

ЛИПЕЦК. Энд... хамгаалгын жаса ... данхай. Клубуудай ... ридхэлдэ абтаагүй ... дэй, Новолипецкэ ... ческа комбинадай ... разделенинүүд жа... тэй гэшүүдэй дун... шон тойронхи дай... аппаратура худалд... да хүнүүдэй һайх... оруулһан мүнгэнэй ... хубинь хэрэглэгдэ...

Мүнөөдэр — Кооперациин уласхоорондын үдэр

ЭЛБЭГ БЭШЭШЬЕ ҺААНЬ...

...өөдэр Бүхэдэлхэйн ...циин үдэрые 68-... тэмдэглэхээ бай-... Уласхоорондын коопе-...альянсын (МКА) Цент-... Комитет 1922 ондо тус тогтоохо тухай шиид-... абаһан байгаа. Улас-...дын кооперациин нэ-... 70 гаран гүрэн ороно. ...скэ Союз түрүүшын уласхоорондын коо-...ин альянсын гэшүүн бо-...түүхэтэй.

...дай АССР-эй эд хэрэг-...эй кооперациин хүдэл-...гшэд бүхы дэлхэйн коо-...онуудтай һаналаа нэгэ-... кооперациие саашан ...гжөөлгын хараа шэглэн ...лдаг гээшэ. Эд хэрэг-...эй коопераци ажал ...даа үргэн арад зоной ... эдэбхи үүсхэлдэ, тэ-...шударгы бэрхэ хэмжээ ...нуудта түшэглэдэг.

...й республикын эд хэ-...эдэй кооперациин зэр-...0 мянган пайщигууд-... тоологдодог байна. ...нигууд, совхозуудай хү-...ишэд, хүдөөгэй интел-...и энэ тоодо оролсожо, ...эй худалдаа наймаанай ...лнүүдые үргэн демо-... оршон байдалда шиид-...байна бшуу.

...убликын эд хэрэглэгшэ-...кооперацида мүнөө 14 ... 8 райпотребсоюз, бэ-...эй 18 конторо, ан үсхэ-...эг 8 ажахы тоологдоно. ...но худалдаа наймаанай ...редприяти, ниитын эдеэ ... 420 предприяти, колба-... цех, унда хэрэглэгдэг үһа ...эг 14, кондитерскэ зүйл-...е үйлэдбэрилдэг 27 це-...үдөө нютагуудай хүн зо-...хангадаг.

... хэрэглэгшэдэй коопера-... хүдэлмэрилэгшэд гансал ...раа, эдеэ хоол худалда-...эшэ, хүдөө ажахын продукци бэлэдхэдэг, тэрээнһээ эдеэ хоол буйлуулжа, хүн зондо худалдадаг байна ха юм. Манай хүдэлмэри һүүлэй жэлнүүдтэ зарим тэды һайжаржа байнхай. Эд бараанай эрьесэ, жэшээлхэдэ, үнгэрэгшэ жэлтэй сасуулбал, 11 процентээр, хэлсээнүүдэй үндэһөөр хүн зонһоо хүдөө ажахын продукци худалдажа абалгын хэмжээн 14,4 процентээр, арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгэ 16,5 процентээр ургаа.

Буркоопсоюз 1989 ондо 7661 тонно мяха, 1215 тонно һү, 34,7 мянган тонно хартаабха, 9,8 мянган тонно овощ болон бусад продукци худалдан абаа. Кооператорнууд өөрынгөө предприятинуудта жэлэй туршада 31,6 миллион түхэригэй продукци бэлэдхээ. Энэнь Эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ хэрэгтэ нилээд ехэ хубита болоо.

Гэхэтэй хамта республика доторнай бэлэдхэлэй хүдэлмэри саашадань улам үргэдхэхэ, продукци бэлэдхэлгын хэмжээе эрид дээшэлүүлхэ арга боломжо бии байһаар. Жэшээлхэдэ, хубиин хамһабариин ажахынуудай үйлэдбэрилэгдэдэг һүнэй гансал 5 процентнь бэлэдхэлэй пунктнуудта тушаагдана.

Хүн зонһоо продукци ехээр тушаажа абахын тула зохихо байранууд, холодильнигууд, мал үүсэлдэг цехүүд хэрэгтэй. Энэ асуудал һайнаар шиидхэхэ талаар хэмжээнүүд абтана. Мүнөө дээрээ тэдэнэй тоо үсөөн байна ха юм. Бидэнэр өөрын хамһабариин ажахынуудтай байхаһаа гадна, хүн зонһоо абаһан үхэр малай, хониин хурьгадайнгаа амидын шэгнүүрые дээшэлүүлхэ ёһотойбди.

Бэлэдхэлэй эмхинүүдтэ бэрхэ хүнүүд байбал, продукци ехээр үйлэдбэрилхэ аргатай байна ха юм. Тиимэ бэрхэ хүтэлбэрилэгшэдэй тоодо П. А. Вершинин (Зэдын район), В. Н. Ермакова (Тарбагатайн район), Б. Р. Шагдуров (Түнхэнэй район), Д. В. Чин-Вин (Яруунын район), С. И. Разуваев (Бэшүүрэй район) болон бусадые нэрлэмээр.

Гэхэтэй хамта Ивалгын, Прибайкалиин, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Сэлэнгын, Түнхэнэй болон бусад районуудта бэлэдхэлэй хүдэлмэри хангалтагүйгөөр ябуулагдана.

Хартаабха болон овощоор хүн зониие хангалга — тон шухала асуудал мүн болоно.

Бидэ хартаабха ондоо область болон хизаарнуудһаа асарангүй өөһэдөө ургуулжа, өөһэдыгөө хангаха байгаабди.

Бэлэдхэлэй хүдэлмэри үндэһөөрнь һайжаруулхын тула хубиин хамһабариин ажахынуудые хүгжөөхэ хэрэгтэ нүлөөлхэ уялгатайбди.

Энэ асуудалаар ВЛКСМ-эй обкомой, ветерануудай соведэй хамтын шиидхэбэри баталан абтаа һэн. Манай республикын районуудта бэлэдхэлэй эмхинүүдтэй хэлсээ баталһан айлнууд олон ааб даа. Жэшээлхэдэ, Хориин районой ажалай ветерануудай В. А. Романов, У. Т. Ефимова гэгшэд жэл бүри хэлсээнүүдые баталаад, продукци ехээр тушаана. Нүгөөдэр Романов байгша ондо 100 туулайн мяха, арһа тушааха хэлсээ баталаа. Ульяна Трофимовна Ефимова гахайн мяха, хартаабха, 2—3 тонно мангир жэл бүри тушаадаг. Тэрэшэлэн Дэдэ-Тайлсын совхозой хүдэлмэришэн Ю. П. Миронов поршоонхонуудые абаад, гахайн мяха тушаадаг болоһоор үнинэй.

Буркоопсоюз хүдөө ажахын продукци ехээр тушаадаг хүнүүдтэ холимол тэжээл, худалдаанда хомор эд бараа худалдадаг байна.

Хориин райпогой хүдэлмэрилэгшэдэй хүдэлмэриин дүй дүршэлтэй танилсуулха зорилготойгоор республикын кооперативна эмхинүүдэй түлөөлэгшэдэй, ажахын ба совет органуудай хүтэлбэрилэгшэдэй семинар-зүблөө үнгэргөөбди. Эндэ хаража үзэмөөр, халан абамаар юумэн яһала олон байгаа.

Ниитын эдеэ хоолой предприятинууд эдеэ хоолой зүйлнүүдые элбэгжүүлхэ хэрэгтэ нилээд ехэ үүргэ дүүргэдэг байна. 1989 ондо республикын хүдөөгэй столовонууд болон бусад предприятинууд 13,9 миллион түхэригэй өөрын продукци хүн зондо худалдаа. Тиихэдэ хүсэд бэлэн болгогдоогүй олон мянган түхэригэй эдеэ хоолой зүйлнүүд үйлэдбэрилэгдөө. Эдэ болон бусад зүйлнүүдые үшөө ехээр үйлэдбэрилхэ арга боломжо бии ааб даа. Бэшүүрэй, Баргажанай, Мухар-Шэбэрэй райпотребсоюзууд кондитерскэ зүйлнүүдые, элдэб бүүлхэнүүдые үйлэдбэрилэн гаргаха хэрэгые һайнаар эмхидхэжэ шадаһан байна. Жэшээлхэдэ, Мухар-Шэбэрэй райпотребсоюзай кондитерскэ цех хоёр халаанда хүдэлгэгдэжэ, сүүдхэдэ 1—1,5 мянган түхэригэй продукци худалдаанда гаргана.

Хүдөөгэй худалдаа наймаанай эмхинүүдэй материально-техническэ үндэһэ һуури һула зандаа. Холодильнигууд, хартаабха хадагалха складууд дуталдана. Гэхэ зуура мүнөө үеын түхеэрэлгэнүүд, автотранспорт дуталдана. Һүүлэй 4 жэлэй туршада 40 миллион түхэриг гаргашалагдабашье, мүнөө үеын эрилтэнүүдтэ тэдэнь харюусанагүй.

Орон доторнай республика, область, хизаарнуудай өөрыгөө хүтэлбэрилхэ, гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй экономикодо орохо талаар бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулагдана. Ажахы эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда олзо багатай эмхинүүдэй тоо манай республикада үсөөржэ байнхай. Хурамхаанай районой пайщигууд олзо оршогүй сельпонуудые үгы хэхэ, Захааминай районой пайщигууд райпотребсоюзые райпо болгон хубилгаха дурадхал оруулаа һэн. Мүнөө дээрээ пайщигуудай, хүдөөгэй худалдаа наймаанай бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй урда эдэбхи үүсхэл гаргаха, хүн зониие худалдаа наймаанай талаар хангалтые һайжаруулха, гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда ажаллажа һураха зорилго хойшолуулашагүй хэрэг болоод байна. Гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда кооператорнуудай ажаллаха программые Буркоопсоюзай соведэй һаяхан боложо үнгэрһэн суглаан дээрээ дэлгэрэнгыгээр зүбшэн хэлсээбди. Энэ талаар хэхэ юумэн, бэелүүлхэ зорилго ехэ ааб даа. Эд бараан, эдеэ хоол дэлгүүр дээрэ элбэг бэшэ гээд һайн мэдэнэбди.

Гэбэшье ажал хүдэлмэридөө эдэбхи үүсхэл гаргажа, Яруунын, Хориин, Мухар-Шэбэрэй районуудай, Бэшүүрэй сельпогой, Сэлэн-Дүүмын совхозрабкоопой, Байгал-Худариин райпогой болон бусад коллективүүд эд бараанай элбэг бэшэшье һаань, хүн зониие һайнаар хангахын тула бүхы хэмжээнүүдые абадагынь һайшаалтай.

Мүнөө бидэ тон һонирхолтой хубилган шэнэдхэлгын орёо үе сагта ажалланабди.

КПСС-эй XXVIII съездын, СССР-эй Верховно Соведэй сессиин, РСФСР-эй Коммунис партиие эмхидхэн байгуулгын съездын шиидхэбэринүүд манай оронной, тэрэ тоодо олон миллион гэшүүдтэй кооператорнуудай ажал хэрэгые һайжаруулгада тон ехэ нүлөө үзүүлхэ бээ.

Б. КУШЕЕВ,
Буркоопсоюзай соведэй президиумэй түрүүлэгшэ.

ДЭЛГҮҮР ДЭЭРЭ ХҮЛГӨӨТЭЙ

Репортаж

...лэдхэһэн мяхан иимэ сэнтэй юм,— гэжэ ойлгобобди. Зидэнь баһа ээлжээндэ байгшад олон даа.

Гахайн, үхэрэй мяхан үдэр бүри эндэ элбэгээр худалдагдана гэһэн тобшолол хэбэбди.

— Колхозно дэлгүүр дээрэ продукциин сэн дээшээ, доошоо боложо байха ёһотой юм. Бидэ өөрын зохилолго-захиралтын аргаар үхэрэй мяха 7 түхэригһөө үнэтэйгөөр худалдахые хорёо һэмди. Дэб дээрээ энэмнай тааруу шэнги. Үнэн дээрээ болобол, тиимэ хорилто гаргаха эрхэгүй зомди,— гэжэ тус дэлгүүрэй директор В. П. Никитин ойлгуулба.— Мүнөө жэмэсэй шэнэ ургасын үгы байхада, яблока 7 түхэригтэ хүрөөд байна. Иигэһээр бүхы жэмэсэй сэн доошолхо даа,— гэжэ тэрэ нэмээ һэн.

Дунда Азиин республикануудһаа асарагдаһан жэмэсүүдэй шанар һайн гэһэн саарһатай байдаг юм байба. Тиихэдэ тус дэлгүүрэй лаборатори соо нитрат болон бусад бодосууд арга зэтэгүй шалгагдажа байдаг гуримтай. Тиимэһээ муу шанартай гү, али хүнэй бэедэ муу нүлөө үзүүлжэ болохо жэмэс эндэ худалдагданагүй.

Улаан-Үдымнай колхозно дэлгүүр Буркоопсоюзай мэдэлдэ ороһоор, байрань капиталынаар заһабарилагдаа. Дэлгүүрэй байшан гоё һайхан, худалдан абагшадта тааламжатай болоо.

Колхозно дэлгүүрые һэльбэн шэнэлэлгэдэ 800 мянган түхэриг гаргашалагдаһан юм. Тиигэжэ һэльбэн шэнэлэлгын хүдэлмэриин түрүүшын шата дүүрэнхэй. Мүнөө тэндэ 250 тонно мяха гү, али болон бусад юумэ хадагалха холодильник баригдажа дүүрэхэ болонхой. Тэрэшэлэн зунай үедэ худалдаа наймаа хэхэ талмайнь дээрээ түмэр хушалтатай боложо, хура бороо ба шанга наранһаа хүнүүдые далдалха, наймаалагшадта, мүн худалдан абагшадта зохид эрхэ байдал олгогдожо байнхай. Дэлгүүрые тойроод, элдэб худалдаа наймаа хэдэг хүнүүд һалаар дээрээ хушалтатай талмайда нүүжэ орохоор хараалагдана.

Тэрээнһээ гадна үбэл зунгүй юумэ худалдажа байха 25 киоскнууд түхеэрэгдээ. Тэдэ киоскнууд сооонь газетэ, журналһаа эхилээд, хямда сэнтэй болгогдоһон эд бараан хүрэтэр юумэн хододоо байха болоно.

Саашадаа колхозно дэлгүүрэй хүдэлмэри улам хүгжөөгдэхэ юм. Хүдөөдэ үйлэдбэрилһэн продукцияа худалдахаяа ерэгшэдые һайнаар угтан абаха, тэдээндэ зохид эрхэ байдал олгохо зорилго табигдана. Жэшээлхэдэ, тус дэлгүүртэ худалдаа наймаанай бюро бии болгогдонхой. Тус бюро хүнүүдэй асарһан мяха, хартаабха, жэмэс гэхэ мэтын юумые тушаажа абаад, тэрэнэй түлөө мүнгыень эзэндэнь түлэдэг байна. Юумэ худалдагша дэлгүүр дээрэ хэдэн үдэрэй туршада зогсожо байнгүйгөөр, олохо мүнгэеэ харманлаад нютагаа ябашаха аргатай болохо байна.

Республикымнай ниислэл хотын колхозно рынок хүн зониие эдеэ хоолоор, шухала хэрэгтэй продукцяар хангана. Худалдан абагшадта, наймаалагшадта зохид эрхэ байдал хангагдана.

Улаан-Үдын хүн зон дэлгүүртээ олоороо ябанал даа. Тэрэ дэлгүүрэй үүдэн бүхэли үдэртөө хаагдадаггүй: хэдэн зуун, мянгаад хүн эндэ ерэжэ, хэрэгтэй юумэеэ абана бшуу.

С. ОЧИРОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: колхозно дэлгүүр.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

...эригээр худалдажа байба. ...айшан гээд нэгэ тээнь 5 ...игтэ, нүгөөдэ тээнь 7 ...игтэ мяхан байба гээшэб» һонирхобобди.

Кооператорнуудай хүн ...оо худалдажа абаһан, бэ-...

Мухар-Шэбэрэй райпотребсоюзай хүдэлмэрилэгшэд бүүлхэнүүдые, кондитерскэ болон эдеэ хоолой бусад зүйлнүүдые жэлһээ жэлдэ ехээр үйлэдбэрилжэ, зондоо худалдадаг боложо байнхай. Мухар-Шэбэр һууриндахи кондитерскэ цех хоёр халаанда амаралтагүйгөөр хүдэлдэг болоһоор

ХУБИТАЯА ОРУУЛНА

үнинэй. Тус цехэй коллектив һара бүри 15—16 мянган түхэригэй продукци буйлуулан гаргадаг юм. Саахараар, бисквидээр болон эһээгдэһэн талхаар 20 гаран зүйлэй эдихэ юумэ бэлэдхэдэг байна. «Суфле», «Счастье» гэжэ тортнууд, «Лакомка», «Чудо» гэжэ пирожно, «Медок» гэжэ зефир болон бусад продукцинь зоной дунда илангаяа үндэрөөр сэгнэгдэнэ. Тиихэдэ үдэр бүри 1,5 центнер гэхэ гү, али 1000 түхэригэй кондитерскэ зүйлнүүд худалдаа наймаанда гаргагдадаг байна.

Гүрэнэй нөөсэнүүдһээ абтаһан түүхэй эдээр энэ продукци улам ехээр үйлэдбэрилэгдэдэг боложо байнхай. Олон ондоо зүйлэй продукци гаргахадань, худалдаа наймаанда гүйсэтэй байна ха юм. Эдэ болон бусад продукци ехээр үйлэдбэрилжэ, худалдаа наймаанда гаргаһанай ашаар үнгэрэгшэ 1989 ондо тус цехэй коллектив 2,5 мянган түхэригэй сэбэр олзо оруулаа.

Тэрэшэлэн Бэшүүрэй райпотребсоюзай ниитын эдеэ хоолой предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд нютагайнгаа арга боломжонуудые хэрэглэжэ, эдеэ хоол элбэгжүүлхэ гэжэ оролдоно. Жэшээлхэдэ, зүгын тоһо, мойһо хэрэглэжэ, мойһотой рулет, петрушка болон бүүлхэнүүдые шаража, зондо худалдана. Тиихэдэ элдэб саладуудые бэлдэдэг, унда хэрэглэдэг үһа район соогоо худалдадаг болонхой.

Республикын эд хэрэглэгшэдэй кооперациин хүдэлмэрилэгшэд өөрынгөө продукци үйлэдбэрилэн гаргажа, Эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ хэрэгтэ иигэжэ хубитаяа оруулна.

С. СТЕПАНОВ.

Хүүгэдэй монгол угсаата уран зохёолшодой конференциие угтуулан

ДОРЖИ, Үбэр-Монголой зохёолшо

БУЯНТЫН БАГА НАҺАН

Бишыхан нүхэд аа!

Балар харанхы хуушан ниигэмдэ[1] Буянта үбгэнэй хэдыхэн ерэй амидаржа, хүн болоһониие би таанарта хэлэжэ үгэһүү.

Зургаадугаар һарын бүгшэм нэгэ үдэр бэлэй.

Хүйлгүүр Маймайчын «ганса тэргэтын» тэжэгэр гэдэһэтэй шалама сагаан-хээр замаа хорооһоор ябана.

Тэргын сунды дээрэ Лио обогто хүбүүн юумэ түшэн һууба. Тэрэ ехэл эсэнхэй, хатангир харагдана. Нюуртань ядарал зүдэрэл ба эмгэнэл годорол тодорно.

Эртын һэрюундэ замаа дүүргүүлхэ гэжэ үглөөгүүр эртэлэн бодоһон тула Лио обогто хүбүүн энэ үедэ ута утаар эбһээлэн, үе-үе һажана.

Иигэжэ нилээд ябатараа, байгаалиин үзэмжэтэ нэгэ нютагай захада орожо ерэбэ. Уула, талын һайхан үзэмжэдэ Лио обогто хүбүүнэй сэдьхэл зүрхэн өөрын эрхэгүй татагдаба. Оршон тойрондо холын уулаһаа хүхэрэн һүүмэлзээжэ, тэнгэриин хаяатай залгалдана. Номин үнгөөр ялбалзаһан талада зэрэлгээ татан ербэгэнэжэ, тэрэнэй дунда гандариһан балгааһанай[2] сүмбэрлэхэнь жэгтэй һонин, гайхамшагтай үзэгдэнэ. Зөөлэн һалхинай ая соо үнгын сэсэгүүд найган ганхажа, анхилма үнэрөөр хангалтана.

Айл зон, амитан хүнэй хараа бараа тэды харагдахагүй аад лэ, ута шэлэдэ адуун һүрэг таруу үргэлжэлөөд, миндаһан сагаан хонид шэлые бүрхөөн бэлшэжэ, үргэн хүндыдэ үхэр малнууд эреэлэн үзэгдэнэ. Эдэ бүхы байдалда Лио обогто хүбүүнэй зүрхэндэ юрэ бусын юртэмсэ бодогдожо, тэрэнэй сэдьхэл һанаан һэргэн баясажа, айбалхай сэжэнь онгойн һэрүүлтэшэбэ.

Удын үеэр нэгэ үндэр толгойе үнгэрэн, тунгалаг нуурай хүбөөгөөр гаража, тэрэнэй баруун тээхи хэдэн гэр айлай газаа хүрөөд, хамагай баруун захын боро гэртэ бууба.

Арба гаран наһатай Лио обогто хүбүүн үүдэнэй тотогые шангаар мүргэжэ, сагнагар толгойгоо эльбэһээр, гэртэ оробо. Тулгын зүүн-хойто талада Махаранзадал томо бэетэй, буурал һахалтай, энэрэнгы дулаан харасатай үбгэн һууна.

«Ганса тэргэтэ» бүдүүн үбгэн хоёр ехэл баяр хүр боломсон, ярилсан һууна. Лио обогто хүбүүн хүйтэн сай уужа, аманайнгаа ангаае харюулаад, тотого мүргэхэеэ һэргылһээр, газаашаа гараба.

Гэрэй газаа хэдэн хүүгэд тэрэниие хаража зогсоно. Бараг түлэбыень үзэбэл, өөрһөөнь хэды дүү болоолтой. Хүбүүд, хүүхэд сүм бии. Заримань хахархай хубсаһатай, заримуудайнь гэдэһэн богонидоһон хубсаһан доогуурнь бултайна. Тиигээд булта хүл нюсэгэн.

Лио обогто хүбүүн хото газараар тэнүүлээр амидаржа ябахадаа, булээглэһэн хүүгэдтэ олон удаа сохюулжа «һугалуулһан» тула, эдэ хүүгэдтэй ниилэжэ, арһаяа сагаалуулхаһаа ехэл айна.

Тэдэ хүүгэд тээ холохон зогсоод, өөртэнь ойлгогдохогүй хэлээр хоорондоо ярилсахаһаа бэшэ, тэрээндэ ойртохо янзагүй.

Иигэжэ байтар, үнөөхи бүдүүн үбгэн гаража ерээд, тэдэ хүүгэдтэ зүг хүнхинэмэ дуугаар юумэ хэлээд, үүдэндээ зогсоно.

Тэдэ хүүгэд ямар нэгэ зүйлһөө айжа зүрдэһэн мэтэ, булта гар гарһаа хүтэрэлдэн, нюсэгэн хүлөөрөө алхалалдаһаар, Лио обогто хүбүүнэй дэргэдэ ерээд, ойлгогдохогүй нэгэ юумэ хэлэжэ, хар хахархай муу ханшыһаань татажа, тэрэниие саашань хүтэлнэ. Лио обогто хүбүүн доторoo айдаһаа хүрэжэ: «Зайдуу газарта абаашаад, намайе сохихо һанаатай бэшэ гү?»—гэжэ бодон, түргөөр гэртэ орохоо забдахадань, бүдүүн үбгэн тэдэниие хаража энеэбхилэн зогсобо. Дээрэлхэн дарлаха шэнжын хүүгэдэй нюдэндэ заахашье үгы тула тэдэнэй аяые дахажа, хүбүүн ябаба.

Тэрэниие хүтэлһөөр, үхэрэй хатаһан шара шабааһа тойруулжа табиһан хүрээ соо абаашажа, «һуу» гэхэ маягтай дохео үгэбэ. Һууһан хойнонь, бэлтэгэр хара нюдэтэй, шэрэлдэжэ даахирһан гэзэгэтэй, жаахан боро хүүхэн шаажанай хахархайе хоёр гараараа, ехэ еһорхуу маяг гарган, нэмэсхэн барьяад, баһа хэдэн жэжэ айруул табиһан модон аягын хажууда табиба.

Эдэ бүгэдые сохом юунэй боложо байһые Лио обогто хүбүүн үнэхөөр ойлгожо ядабашье, тэдэнэй аяые дагуулна.

Тэдэ халтар нюуртай хүүгэд маша баярлалдан энеэлдэнэ. Үнөөхи жаахан боро хүүхэн бүришье хид-хид энеэнэ.

Лио обогто хүбүүн хари нютагай бишыхан найзанартай[3] иигэжэ анха түрүүшынхеэ энэ мэтэ уулзажа, хүүгэдэй арюун юртэмсын хирэгүй сагаан һанаата амидаралынь иишэ эхилһэн байна.

Алтан дэлхэйдэ амиды һайхан ябажа, аза жаргалай хубита аршаанда хүртэхэ гэдэг хэды шэнээн шухаг бэлэй. Эсэгэ эхэһээ үнэшэн хосоржо, гасалан зоболондо хашагдаһан Лио обогто хүбүүн хүмүүнэй юртэмсы дууһыень хүдэлгэжэ, ажамидаралай сэлэгэр далайда үсөөн заба сүлөө забшаяание элирхэйлэн, алас холын Долоон нуур гэжэ газарһаа арын Хүлэн-Буйр нютагта ерэхэдээ, олзо хайжа, ашаг хүхэшэлдэхэ бодол үсөөн тэдышье тэрээндэ байгаагүй. Зүбхэн нарата оршолондо амиды ябаха ганса хүсэлэндөө хүтэлэгдэн, эндэ хүрэжэ ерээ. Арба арай гараһан наһандаа аминай гэгээн зулын бүхэхые хэн хүсэһэн бэ!

— Энэ үбгэн бол дархан Сэдэб гээшэ. Ехэ үндэр мэргэжэлтэй дархан шуу. Мүнгэн, түмэр, модон—алиниинешье бүри дархалжа шададаг. Тон һайн хүн. Ши энэ үбгэнэйдэ һууха болоношь. Шадалай хирээр хабсаржа байгаарай. Эдихэ хоолыешни үбгэн хангаха. Харин шамһаа зоос[4] абахагүй,— гэхэ мэтээр «ганса тэргэтэ» хүниинь Лио обогто хүбүүндэ үглөөгүүр хэлэжэ захяад, саашаа һалажа ошобо.

Тэрээнһээ хойшо Лио обогто хүбүүн дархан Сэдэб үбгэнэйдэ һуудаг болобо.

Үбгэн хүбүүн хоёр үгэ хэлээ нэбтэрэлсээгүйшье һаа, аргал оруулха, үһа асарха, үнэһэ хаяха, эдихэ ууха, һууха, бодохо зэргые зангалга дохёогоор ойлголсон, түйлай зэ эбтэй амидаржа, гэдэһэ садхалан, дура зоргоороо байдаг болобо. Сэдэб дархан эхилхэһээ «Шиюу Хай» гэжэ бишыхан хүбүүе дуудадаг байһанаа, һүүлээрнь «Буянта» гэһэн монгол нэрэ үгэжэ, хожом хойшодоо тэрэнэй буян эдлэжэ ябахые үреэн бэлдэһэн байгаа.

Нютаг уһаараа ойро зэргэлжэ һуудаг айл зон сайн һү, тараг, аарса, үрмэ, айруул зэргын сагаан эдеэнэй зүйл үбгэн хүүгэн хоёрто үргэлжэ үгэдэг байба. Баһа хаа-яа хэдэн мүсэ яһа, хэһэг түүхэй мяха гү, али хэды татаха хатаһан борсо зэргын мяха шүлэнэй зүйлшье үгэдэг байһаниинь барагдахагүй. Али нэгэ айлынь хонин гаргабал, бөөрэ, зүрхэ, шуһа ба гэдэһэтэй будаа асаржа үгэхэнь нэгэ зүйлэй ёһо заншал болоо һэн.

Буянтын бишыхан найзанарай эхэнүүд хүбүүнэй муу үмдые үргэлжэ халажа һэльбэжэ үгэхэ, мүн хууша-хаашан хубсаһа эльгүүшэлжэ үмдүүлдэг һэн. Теэд хубсаһанай зарим схэдэхэ, заримань багадаха. Гэбэшье янза түрэлэй тэдэ хубсаһые Буянта нэгэшье голодоггүй, туһалжа дэмжэһэн тэдэ эжынэртэ зүрхэнэйнгөө угһаа баярлан, нюдэнһөөнь талархалай халуун нёлбоһон гоожохо бүри, эдэ үрэ зөөлэн сэдьхэлтэнэрэй хайрын хэлхэйгээр бүрилдэһэн һүн ехэ далай сэзжын гүндэ нилээн мэлмэрдэг бэлэй. Энээхэн аригуун далай тэрэнэй сэдьхэлые уяруулан садхаажа, бэеыень дулаасуулан бүүбэйлдэг байба. Үнэшэниие тэдхэгшэ үбгэн дарханай арюун һанаан болбол энээхэн һүн ехэ далайн нэгэ дуһал болон нэмэжэ, тэрэнэй нэгэ хэлхэй мүн. Бишыхан Буянта энэ далайда шунгажа ябахадаа, энэ ехэ далай ба тэрэнэй гэрэлтэ хэлхэй болоһон үбгэн дарханиие бишэрэн[5] бахархажа, оршолоной уудам хормойдо иимэ арюун сэдьхэлтэй хүнүүдэй байдагые гүн ойлгожо, һүн далайн нангин дүрэ хүбүүнэй нялха оюунай хүрьһэндэ гүнзэгыгөөр шэнгэбэ.

Сэдэб дарханда гар үзүүр заруулжа, хэдэн һара болоходо, Буянтын шэг шарай тунгалагжан, мяха маряатай, хөөрхэн улаан хүбүүн болобо. Дархан үбгэнтэй суг амидаржа, бишыхан найзанартаяа үргэлжэ наадаха дундаа монгол хэлэндэ түргэн һуража, дүхэли дүлдэ ярихадаа торохогүй болобо. Энэ үедэ Буянта һая бишыхан найзанарайнгаа наадаанай ухаанииие ойлгобо. Анха түрүүн тэрэниие һуулгажа, шаажанай хахархайе барюулһаниинь «айл» болон наадажа, холын айлшанда хүндэ барюулһаниинь тэрэ бэлэй.

Үбгэн дархан баяд ноёдой хүүхэдэй толгойн заһал: хабшаг, татуур, бал, туухай[6] хүзүүнэй гуу ба сүмын ламанарай аршаанай бумбэ, мүнгэн хонхо, зулын сүгсэ зэргые урладаг байгаа.

Үбгэн дарханайнгаа элдэб зүйл дархалха үедэ Буянта дүтэ һалахагүй дагажа, нарин ажаглан, энэ-тэрые асуун һураха. Тэдэ бүтээлнүүдыень Буянта үзэжэ бахаа ханадаггүй. Эрьюулжэ, урбуулжа байгаад үзэхэ. Ямар нэгэн убдис шэдеэр бүтээгдэһэн мэтэ һанагдажа, өөрөө муухай шэнги, энэ хирэтэй хүндэ гэсхүй будагдашахал! Тиигэһээр уран бүтээлһээ нэгэ зүйлэй оюунай гэрэл сасаран, урлагай шэнгээлые эдлүүлбэ. Буянтын бэлигэй сонхо нээгдэн гэгээржэ, хүмүүнэй бүтээлшын эрхим шанар урдань дэлгээгдэбэ.

Үбгэн дархан болбол Буянтын эмниг оюунда анханай гэгээрэлэй туяа тодхожо, уранаар сэдьхэхын үрые сасан, урлагайн балар саралые түрүүн һэргээжэ хүмүүжүүлһэн ууган багшань болоһониинь маргаашагүй.

Эрэ хүн үдэн боргожохо. Үдэхын сундаг ёһоор, Буянташье үдэн томожоһоор. Сайлган һанаата үбгэн дарханай хайра халамжа ба нютаг уһанай түмэн олоной дэмжэлгээр монгол хэлэндэ уһа саһан боложо, нютагай амидаралда дадажа, айхабтар монголжон зантай, зөөлэн сэдьхэлтэй, найза нүхэдтэеэ найртай эжэлшэг хүүхэд боложо байшаба. Тэрэнэй номгон, шударгы, хүндэ абтасатай, юумэ һураха дуратай зэргые үбгэн дархан ехэ тоодог байба.

Мүнгэ дархалха мэргэжэлые Буянта хадаа үбгэн дарханһаа сүхэрэлгүй һураа. Үбгэн дарханшье бүхы уран мэргэжэлээ заашье үлөөнгүй заажа үгөө.

Хожомынь үбгэнэй наһан үндэр боложо, нюдэнэйнгөө харaагай муудаха үедэ бүхы багажаяа Буянтада тушаагаад, хэдэн жэл эрхэлүүлжэ ябаад, наранай гэрэл тодожо, намын аша гиигүүлһэн һайхан ниигэмые үзөөд, түрэһэн хүбүүн мэтэ, Буянтаяа амидаралай захада оруулан, хүнэй зэргэ болгоод, сэдьхэлээ ханангяар алтан дэлхэйһээ мордолой.

Буянтын сэдьхэлэй хүрьһэндэ Сэдэб дарханай энэрил хайра, эрхим шанарынь мүнхэ мандаха зула мэтэ гэрэлтэжэ, эгүүридэ намиргалха арюун хура болон шудхарба. Үбгэн дарханай зааһан уран мэргэжэлынь зүн дагаан барашагүй анабад далай болон салгидаба. Үбгэнэй хүлһэ шэнгээһэн багажа хэрэгсэлнүүд Буянтын нангин хэрэһэн болон туяарба.

Үбгэнэй унаһан шоройдо наһан түрсэтэй, зүдхэхэ хүсэлтэй гэрэлтэ зула Буянтын зүрхэндэ макдаба.

Үйлынгээ түлөө зүдхэхөөр заяагдаһан шэмэтэ үрэ болбол хизаарлашагүй амилалай хүсэтэй байдаг. Тиимэ үрэ болбол сагай урасхалда һурниидаггүй, ниитын шуурганда хиидэдэггүй, амидаралай далайда жэбэрдэггүй юм аа.

Буянта үдэр һуни, һара жэлээр ашата шоройнгоо түлөө сусалтагүй дархална.

Хуушан монголһоо
Ц. ДОНДОГОЙ
бурядшалба.

[1] Ниигэм (монг.)— общество.
[2] Балгааһан — хото, город.
[3] Найза — хани нүхэр.
[4] Зоос — түмэр, хашарһан мүнгэн.
[5] Бишэрхэ—хүндэлхэ.
[6] Туухай — гэзэгын үзүүрэй зүүдхэл.

...АСС: ТОБШО ҺОНИН

...РКЕССК. Хойто Кавказай ...б регионуудта — Ставро-...до, Карачаево-Черкесидэ, ...танда, Чечено-Ингушай ...тэ ажаһуудаг ногай уран ...олшод зохеохы ажал ...гын талаар саг үргэлжэ ...саха аргатай болоо юм. ...үнгэрэгдэһэн эмхидхэ-... суглаан дээрэ ногай уран ...олшодой национальна нэ-... байгуулагдаа һэн. 40 ... прозаигууд болон поэ-...ые нэгэдүүлһэн шэнэ эм-...СФСР-эй Уран зохеолшо-... холбооной бүридэлдэ хү-... юм. Аман үгын зохеол-...ые шэнжэлжэ дэлгэрүүл-...ндэһэн драматурги хүг-...э, мүн тэрэшэлэн Совет-... Союзай болон гадаадын ...уудай арадуудай зохеол-...ые ногай хэлэндэ оршуул-... эмхидхэхэ гэжэ түсэбүүд ... хараалагданхай.

...РОВСКЭ ОБЛАСТЬ. Вят-...полянска машина бүтээлгын эндэхи заводой дэргэдэ «Туган тел» («Түрэлхи хэлэн») гэһэн нэгэдэл байгуулагданхай. Татаар арадай олон зуун жэлнүүдэй түүхые шудалха, татаар хэлэн дээрэ хүнүүдэй хөөрэлдэжэ һурахада туһалха гээшэ тэрэнэй зорилго болоно. Нэгэдэлэй заседанинууд дээрэ гэшүүдынь татаар классигуудай зохеолнуудтай танилсадаг. Татаарай АССР-һээ ерэһэн айлшадтай уулзалганууд, уран бүлгэмэй хамтын концертнууд эмхидхэгдэнэ.

ДУШАНБЕ. Анни Жирардотай үшөө нэгэ уулзалга совет харагшадые хүлеэнэ. Таджик режиссер Валерий Ахадовай «Руфь» гэжэ фильм соо һая наадаһан француз мэдээжэ актриса харилсаа холбоо үргэлжэлүүлхые зүбшөөгөө юм.

«Гувернантка» гэжэ кинофильмдэ тэрэ гол ролиие наадаха. Тус фильмые мүн лэ В. Ахадов буулгаха.

ХИЛЫН СААНАҺАА

ТАСС • АПН

АМАРХА, АРГАЛУУЛХА

ГАВАНА. Чернобылиин АЭС-эй гэнэ усалда хохидоһон совет 255 үхибүүд Кубын правительствын уряалаар ерэбэ. Тэдэниие «Аэрофлодой» тусхай самолет асарһан байна. Самолетдой дэргэдэ тэдэниие Фидель Кастро, республикын бусад хүтэлбэрилэгшэд халуунаар угтаа.

Ф. Кастро совет журналистнуудта интервью үгэхэдөө, РСФСР-эй, Украиныи болон Белоруссиин хэдэн областьнуудай үхибүүд ороной хүүгэдэй амардаг Хосе Мартиин нэрэмжэтэ пионерскэ городогто һайнаар амаржа, аргалуулха юм гэжэ хэлээ.

Чернобыльдо хохидоһон нютагуудай 10 мянган үхибүүдые байгша ондо амаруулха, аргалха дурадхалтайгаар Кубын правительство урид хандаһан байна гэжэ анхан мэдээсэһэн байһабди. Дурсагдагша городогто һаяхан Ф. Кастро хүрэхэдээ, жэл бүри совет 50 мянган шахуу хүүгэдые Куба абаха аргатай гэжэ мэдүүлээ юм.

ООН-ой ҮҮСХЭЛЭЭР

ООН. Түбэй Америкын оронуудтахи нютагһаа зугадан гарагшадта туһаламжа үзүүлхэ жасада 121 миллион доллар ООН оруулһан байна. Түбэй Америкын зугадан гарагшадай асуудалнуудаар уласхоорондын конференциин эмхидхэһэн комитедэй сесси дээрэ энээн тухай мэдээсэгдэһэн байгаа. Хүнүүдэй нютагһаа зугадан гаралгынь шалтагаануудые зайсуултада шэглүүлэгдэһэн хэдэ хэдэн проектнуудые бэелүүлхэ зорилгоор уласхоорондын эмхинүүдэй ба гүрэнүүдэй суглуулһан мүнгэн зөөри хэрэглэгдэхэ юм. 72 ороной, мүн тэрэшэлэн правительственна бэшэ ба регионууд хоорондын хэдэ хэдэн эмхинүүдэй түлөөлэгшэд комитедэй хүдэлмэридэ хабаадаһан байна.

Түбэй Америкын региондо амгалан хүгжэлтэ хангаха хараа замуудые Хавьер Перес де Куэльяр үндэрөөр сэгнээ. Үхибүүд тухай анхарал оролдолго гаргаха, обществын ажабайдалда эхэнэрнүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ, этническэ ба соёлой үнэтэй сэнтэй зүйлнүүдые сахин үлөөхэ, оршон тойронхи дайдые хамгаалха зорилгонуудые бэелүүлхын хажуугаар нютагһаа зугадан гарагшадай асуудалые хамтадань шиидхэдэг байхыень хүгжэжэ байгаа оронуудые тэрэ уряалаа.

ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮД ЭХИЛХЭНЬ

ПХАНМУНДЖОМ. КНДР-эй ба Урда Корейн премьер-министрнүүдэй хоорондо хөөрэлдөөнүүд байгша оной августын эхеэр эхилхэнь.

Тиин болохоёо байгаа хөөрэлдөөнүүдэй зүбшэн хэлсэхэ зүйлнүүд тодорхойлогдоо. Сэрэгэй-политическэ хёмороо зайлуулха, Хойто ба Урда Корейн хоорондо харилсаа холбоо али болохоор хүгжөөхэ асуудалнуудые правительствануудай толгойлогшонор зүбшэн хэлсэхэ.

ХЭДЭХЭН ҮГӨӨР

ЛОНДОН. Советскэ Союзай ба Зүүн Европын оронуудые шэнжэлхэ шэнэ түбэй байгуулагдахаяа байһан тухай Саутгемтоной университедэй захиргаан соносхобо. Шэнэ түб лорд Маунтбэттенэй нэрые зүүжэ ябаха, Европодохи аюулгүй байдалай ба уласхоорондын харилсаануудай асуудалнуудта хабаатай 250 мянган документ, 50 мянган фото-зураг университедэй архивһаа, гадна лорд Маунтбэттенэй өөрын архивуудһаа олон тоото документнүүдые тушаажа абаха юм. Тэрэ амиды мэндэ байхадаа, үндэр элдэб тушаал эзэлдэг, Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Генеральна штабай начальник байһан юм.

Зүүнэй ба Баруунай оронуудай хоорондохи харилсаануудай, мүн СССР соохи ба Зүүн Европын оронуудай байдалай элдэб асуудалнуудта хабаатай шэнжэлгэнүүдые бэлдэхэ талаар захилнуудые шэнэ түб дүүргэхэ юм.

ТОЛИ

Яруунын аймагай урдаа хараха хүнүүдэй нэгэн ябаһан Бадма (Додхой) Дамдинович Дамдинов хадаа колхозойнгоо 60 жэлэй ойе һаяхан тэмдэглэһэн Эгэтын-Адагай улаалзай хүбдүүдэй таһардаһан байгаа. Нютагтаа анхан хамтын ажал эмхидхэлсэһэн шударгышуулай нэгэн, бүхы наһаараа Совет засагай мандахын түлөө тэмсэжэ, сомоной Зүблэлэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр пенсидэ гаратараа хүдэлһэн юм даа.

Бадма Дамдинович шударгы эдэбхитэн байхаһаа гадна энхэргэн сэдьхэлтэй эсэгэ, үри хүүгэдтээ үндэр сэдьхэлэй һургаал заажа шададаг хүн байгаа. Тэрэ хадаа нэгэ хүбүүтэй, нэгэ басагатай һэн.

Басаганиинь—Должид Бадмаевна Дамдинова бүхы наһаараа библиотекарезр ажаллажа, гэгээрэлэй ошые олоной дунда сасаргажа ябаһанаа, наһанай амаралтада гаранхай, мүнөө Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг. Эхэ эсэгээ хоёр гар дээрээ гэхээр, тон һайханаар үргэжэ, хойнонь гараһан буянтай.

Теэд Бадма Дамдиновичай ганса хүбүүн Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнһаа бусаагүй, Эхэ оронойнгоо түлөө залуухан ами наһаяа үгөө.

Дайнай урда тээ бэшэһэн, сагай урасхалһаа мүнөө шарлашаһан бэшэгүүдыень дүү басаганһаань эрижэ абаа һэм.

Бадмаев Дондог Дамдинович (иигэжэ тэрэ үеын ёһоор обог, алдараа бэшүүлһэн байна) 1919 ондо түрэһэн хүн. Тиимэ хадаа 1939 оной намар хори хүрэжэ, һамгашьегүй, гулмэрхэн хүбүүн ябахадаа, сэрэгэй хоёр жэлэй албанда мордоһон байна. Юундэ намар гэһэн тобшолол хэгдэнэб гэхэдэ, түрүүшынгээ бэшэгые 1939 оной ноябриин 16-да тэрэ бэшээ. Тиихэдээ: **«Би болбол 24-дэхи октябрьда Улаан-Үдээс вагондо һуужа, 6 сүүдхэ ябажа, Рубцовск гэжэ город дээрэ буужа...»**— гэһэн байна.

Хорёодхон бухалаа
тарматарни,
Хойгуураа аадарлаад
сохижорхёо,
Холшорлоод жаргажа
ябатарни,
Кавалериин хоёр жэл
татажархёо,
Арбаадхан бухалаа
тарматарни,
Арааараа аадарлаад
сохижорхёо,
Айдарлаад жаргажа
ябатарни,
Армиин хоёр жэл
татажархёо,—

гэжэ тэрэ үеын басагадай дууладдаһан дуун иимэл—Дондог Дамдинович шэнги хүбүүдтэ зорюулагдаһан байгаа ёһотой гэжэ һанахаар агша.

Хүбүүнэйнгээ уялгата албандаа татагдахада:

— Хүнэй хүбүүдһээ хойнотонгүй, һайнаар албаяа хээрэй!— гэжэ Додхой үбгэн үридөө захиһан байдаг. Эсэгынгээ энэ захяае хүбүүниинь огто мартангүй, досоогоо нангинаар һанажа ябадаг байгаа гэжэ

модо тухай байнамди. Би энээнһээ урда хоёр-гурба дахин бэшэг табяаби, тэдэ бэшэгые абаа гүт! Би тэрэ бэшэг дээрэ урда ябажа байгаа байдалга бага зэргэ бэшэсэн байгааби. Мүнөө бэшэгтээ шэнэ болосон ягуума[1] тон надуу[2] ухаанда һанагданагүй...»

Анхандаа хуушан монгол бэшэгтэ һураһан хүн хадаа лата үзэгүүдээршье бэшэхэдээ, ээлүүдгүй монголшолоод абана бэшэ гү?

Энэ бэшэгэй хэзээ бэшэгдэһэн мэдэгдэнэгүй: һара, үдэрөө табяагүй. Зүтөөр түгэсхэулаан харандаашаар шэрдээ. «Мэндынгээ тэмдэгые» голлуулан, доронь ягаан бэхээрээ хурса үзүүртэйнүүд табан хушуута одо, хоёр тээнь узуурта үдэтэй, хурса зэбэтэй годлинуудые зуранхай. Тиигээд энэ бэшэгынь нүгөөдүүлдээ орходоо ондоогоор эхилнэ:

«Үглөөнэй улаан наранаар! (Шангадхаһан тэмдэгынь баһа гоёогдонхой.—Ц. Д.).

Дэлхэйн бүмбэрсэгэй зургаан хубиин нэгэн дээрэ салбаран тогтоһон СССР гүрэнэй дунда Сталинска Конституциин алтан наранай толо татама баруун тээһээ хабтагар Хара далай, урагша-хойшоо харахада, Кавказай үндэр үндэр хадануудай орой үүлэнэй забһараар харагдана...»

Дүү басагандаа иимэ тодорхойгоор бэшэһэниинь ойлгосотой. Дүрбэдэхи класс дүүргэһэн дүүмни юумэ ойлгожо абаг гэһэн байгаа бэзэ. Хүнэй хүбүүдһээ хойнотонгүй ябахые захиһан эсэгынгээ үгэдэ хүрэһэн, тэрэ үеын патриотическа дүлэтэ мэдэрэлээр халинги сэдьхэлтэй ябаа гэжэ баһал энэ бэшэгһээ элирнэ. Гэртэһээ мүнгэ, посылка абажа баярлажэ бэшэнхэй. Энэ бүхэли зурагынь бэшэгэй малгай боложо үгэнэ. Дээрэ дурдагдаашье бэшэгэй үгэнүүдые дабтан һагад бэшэхэ зуураа: **«...Сэнгэлиг һайхан жаргалта байдалай эхин дээрэ, Зүүн Сибирь хизагаарнин буурай арад Буряад-Монголой хэдэн олон аймагуудай нэгэн салаань** (һалаань—Ц. Д.) **болохо хабтагай сагаан Яруунын аймагай үүлэ манаар бүрхөөсэн, үльгэрын домогто эхэ мүнхэ Эгэтын-Адагта нэгэн үни саг бэлэй. Хойноһоо урдаһан хуурай Маарагтын эрье дээрэ колхоз болообди гэжэ хори хүрэхэгүй айлнууд сугларжа байха үедэ, хайрата дүү Должид, ши жаахан, юумэ мэдэхэгүй ябаа һэнши, харин совет социализмын ашаар сургуулида суража, мүнөө болотороо энхэ мүнхэ жаргажуу, сургуулиин эрдэмдэ суражуу, 6 классые дүүргэжэ шахуу ябана гэшээбзаш даа. Харин энээндэш ехэл баясанамби. Тиин аха болохо Дондог бишни Эхэ ороноо хамгаалха Улаан сэрэгэй албанда мордоһоор жэл хахад боложо шахуу ябана гэшээбзаби...»**

«АШАТА ХАЙРАТА АБА, ЭЖЫ...»

бэшэгүүдһээнь ойлгохоор. Түрүүн Башкирай АССР-тэ һургуули гаража байһанаа, Грузиин ССР-эй Поти городто эльгээгдэжэ, тэндээ дайнай эхилтэр шахуу алба хэжэ байһаниинь бэшэгүүдһээнь элирнэ.

Хори гаран бэшэгүүдэйнь нэгэ хэдыниинь эбхэлээгээрээ элэжэ, зарим тээгүүрээ хахархаяа һананхайнууд. Зүгөөр наряар хадагалагдажа ябаһан тула харандаашаршье бэшэһэн бэшэгэйнь үзэгүүд эли.

— Баабаймнайл иимэ наряар хадагалжа ябаһанааб даа. Би юун иигэжэ хадагалжа шадаха һэнбиб. Ямаршье һаань, саарһа, документнүүдые хадагалжа һураһан байгаа гэшэ ааб даа эсэгэмнай. Ходо саарһанай ажал дээрэ ябаһан хүн хадаа,— гэжэ Должид Бадмаевна хөөрөө бэлэй.

Үзэгүүдээ бодхоон һагад, жэжэшье бэшэ, дан томошье бэшэ үзэгүүдые холболдуулан, нэгэ жэгдэ гоёор таталууланхай. Графолог хүн эдэ бэшэгүүдыень шэнжэлээ һаа, Д. Д. Бадмаев сэхэ сэбэр хүн байгаа гэжэ тодорхойлхо һэн ха гэжэ һанахаар. Бүхы бэшэгүүдынь хуушан латаар бэшэгдэнхэй. Зүб ааб даа: 1939 ондо шэнэ — ород үзэгүүдтэ оролгон эхилээ һэмнай.

Таамагаар нэгэ бэшэг һугалжа абаад уншабаб. «Мэндын бэшэг» гэһэн гаршагтай. **«Ашата хайрата Аба ба Эжы, ашата хайрата дүү таанадые сэзжын баяр, сэдьхэлэй һанаан болгон бэшэлтэй шэнэ болоһон һонин тоншье хомор байна. Харин би бэе мэндэ һайн суража ябанамби. Бидэ мүнөө Хара далайн эрье дээрэ Грузиин ССР-эй город Пути. (Потиие иигэжэ нэрлэн бэшэнхэй — Ц. Д.), городто байнамди. Турциин границада 40** лэй үгэнүүдэй һүүлээр үлэһэн газарта бэшэг зуугаад ябаһан гулабхаае һөөл зохидоор зуражархиһан байна.

Бүхы бэшэгүүдһээ хэһэгүүдые харуулһанайшье хэрэггүй хаш даа. Юуб гэхэдэ, алишье бэшэгэйнь найруулга адлирхуунууд. **«Ашата хайрата аба ба эжы, ашата хайрата дүү...»**, —гээд лэ эхилэнхэйнүүд.

1940 оной июниин 9-дэ эльгээһэн бэшэг соогоо хүбүүн иигэжэ бэшэһэн байна: **«...Бишье ород, буряадаар туршаад, яһала һайн ябанамби. Хуушан газартаа байхадаа, буудалдаагаар сула отлично абадаг байгааби, хоёрдохёор, журамаар отлично ябаһан дээрэһээ Майн 1-нэй һайн үдэртэ** (иигэжэ амяарлан бэшээтэй. **—Ц. Д.) 250 түх. мүнгөөр шагнуулааһанби».**

Бэшэгүүдэйнгээ эсэстэ гараа табихадаа: **«хуу танай Дондог Бадмаев»** гэжэ хуушан латаар гү, үгышье һаа: **«Бадмын»** гэжэ хуушан монголоор моторложорхинхой.

Эдирхэн наһандаа сэрэгэй алба хэжэ ябаһан Дондог Бадмаев сог залитай, ородшолон хэлэбэл, романтическа мэдэрэлтэй байһан байна. Тэрэнь юунһээ элирнэб гэхэдэ, шэрэ харандаашаар гү, али ягаан бэхээрээ бэшэгэйнгээ эхиие, һүүлые гоёоһон байна. Жэшээнь, 1940 оной сентябриин 1-дэ бэшэһэн бэшэгэй эхин толгойдо (заставка) элшээ сасарган мандажа байһан улаан наран, хуушан латын бар үзэгүүдые зуража, **«Мэндын тэмдэг»** гэжэ томоор бэхээр бэшээд, тэрэнээ

---

1. Ягуума (хуушан монгол бэшэгэй дүрим)—юумэ.

2). Надуу (хууш. монг.)—намда, минии.

ая доро, сэнгэлиг хүхюун жаргалта байдалай эхин дээрэ, тунгалаг һайхан Үдэ голой эрье дээрэ, тойроһон олон үеын (үетэнэй?—Ц. Д.) дунда, тогтоһоор 10 жэл болоһон Молотовой нэрэмжэтэ колхоздо дэлээн (член?—Ц. Д.) болон хүмүүжэжэ, эгээл энэ арбаад жэлэй турша соо энээхэн артелиин дунда жаргажа, хүхижэ, наадажа, социализмын ашаар сургуулида суража, эрдэмтэнэй нэгэн эрдэмтэн, сургуулитанай нэгэн сургуулитан болож, эхэ нютаг Эгэтынгээ Адагай эхин шатын сургуулиие дүүргэжэ байгаа, үноохи эрхэхэн дүү Должид шамдаа аяар холын урда Кавказай Грузиин ССР-эй, Хара далайн зүүн эрье дээрэхи Поти городһоо Улаан Армиин дүлэтэ халуун баярые хүргэхэ зуураа сээжын шинии баясуулан бэшэлтэй соёниной зүйл нада дорош (намдаш—Ц. Д.) тоншье һанагданагүй. Харин ахай болохо Дондог шинии бэе һайн, хүхюун омогтой, һургуулияа хэжэ ябанамби. Саашань хабсаргуулан бэшэхэдэ, энэ нютагта ехэ лэ халуун болоно, эрхимдээ 60—65 градус болоно. Үдэрэй халуунда Хара далайн мэлмэгэр харахан үһанда орожо, бэеэ угаанабди. Эндэхи зонойнь ехэнхи грузин зон байна. Эдэ зоной хэхэ ажалынь ануу гол түлэб сайн ургамал, элдэб жэмэстэ модонуушые тариха ба мүн огород ехые таридаг, иимэ ажалтай зон байна. Бага зэргэ нэрлэбэл, яблоко, арбуз, дыни, помидор, мандарин, виноград, лимон, апельсин, инжир, кукуруза, груша, персик, гранат гэхэ мэтые таридаг байна. Энэ город багахаш город аад, ехэ гоё город байна. Тойроод харахада,**

һан тухайдаа дуулгаад, эжынгээ эльгээһэн айрһа һонирхоһон, амтархаһанаа бэшэнхэй. Тиигээд снайперай һургуули дүүргэхээ байһан тухайдаа ахань дүүдээ дуулгаа.

1940 оной ноябриин 18-да бэшэһэн бэшэг соогоо иигэжэ дуулгана:

«Зай, манайшье дисциплинэ улам шангаржа байна даа. Гайтайшаг болохоо һанаалаа гү!» Дүүргэлтынь хуби соо иигэжэ бэшээтэй: **«Эндэһээмнай ондоо газарта ябуулхадаашье болохо, мэдэгдээгүй байна. Хэрбээ ябаа һаа, Эстони тэрээрүү ошохобди, али Даальна востоог. Энэ хоёрой нэгэ рүү ябахабди».**

Дондог Бадмаев эхэ эсэгэдээ дуратай, дүү басагандаа мээхэй хүн байгаа. Илангаяа дүү басагандаа нэрлэжэ бэшэһэн бэшэгүүдынь гоёоһон, шэмэглэһэн байна бшуу. Һүүлшынь бэшэгүүдэй нэгэн—1941 оной февралиин 23-да эльгээһэн тэмдэгэйнь эхиндэ дугаатуулан зураһан сэсэгүүд (магнайдань миндаһа зураад, тэрээн дээрээ «мэндын бэшэг»

Энээхэн бэшэг бэшэһэнһээнь хойшо эгсэ дүрбэн һара болоод лэ, дайн эхилшоо.

— Үшөөл бэшэгүүд ерэһэн лэ байха. Дайнда ороһоноо дуулгажа үрдиһэн юм һэн гү, али үгы гү, оройдоо һананагүйб. Эстони тээшээ эльгээгдэһэн байгаад лэ, тиишээ һалаһан байгаа бэшэ юм гү даа? Баабаймнай хэды дахин һуралга хэхэдэ, **һураггүйгөөр үгы болоо** гэһэн харюу ерэдэг һэн,— гэжэ Должид Бадмаевна ахаяа хайрлан хөөрэнэ.

Бүхы бэшэгүүд тухайдань бэшэхэ болоо һаа, угаа ехэ материал болошохо байна. Би эндэ түүбэрилэн лэ шэнжэлбэб. Зүгөөр Эхэ орондоо урбахагүй, хүжүүжэл һайнтай, патриот хүн байгаа гэжэ бэшэгүүдыень уншахадаа мэдэхээр байна. Һураггүй үгы болоо бэшэ, харин Эхэ оронойнгоо түлөө гансахан баялигаа — алтан залуу ами наһаяа Дондог Бадмаев үгөө гээшэ.

Почтальоной пүмпэгэр сүүмхэ соо багтаһан бэшэгүүд соо хүнүүдэй зүрхэнүүд сохилжо байһаншуу һанагдадаг гэжэ ород совет уран зохёолшо Владимир Федоров «Зүрхэнүүдээр дүүрэшэһэн сүүмхэ» гэһэн уянгата туужынтаа эхиндэ бэшэһэн байдаг. Тэрээн шэнги Д. Д. Бадмаевай бэшэгүүд сою өөрынь зүрхэн лугшаһан зандаа шэнги.

«Ашата хайрата аба, эжы, ашата дүү...» гэжэ энхэрэлээр дүүрэн зүрхэниинь сохилходол гэнэ...

Ц. ДОНДОГОЙ.

ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД

Айһан хүн амин дэгэлтэй.
Муу шоные хурьган
доромжолдог.
Һортогой морин һүүдэрһээ
айдаг.

Һүүдэрээ хараад,
Һүхэеэ бариба.
Һүүлээ хараад,
Һоёогоо харуулба.
Утаанһаа тэрьелээб гэжэ
галда оробо.

Урдын юумэн ула болож,
мүнөөнэй юумэн зула болоо.
Урид ургаһан шэхэнһээ хойно
ургаһан эбэр хурса.
Харасаараа харсага аад,
ухаагаараа — ухари.
Улаан аягагүй аад, утаһан
бэһэтэй.

Үгэ хэлээрээ үнэгэн,
үйлэ хэрэгээрээ шоно.
Нюуртань — альган тальган,
Нюргандань — нюдарга
шударга.

Дурлаһан мэлхэй далай гаталха.
Дуутай тэнгэри бороогүй,
Суутай басаган хадамгүй.
Айлда эдеэлһэн — богоһондоо,
Гэртээ эдеэлһэн —
гэдэһэндээ.

Һалбарһан сэсэгтэл һайхан залуу наһамнай.
Б. ЦЫРЕМПИЛОВЭЙ фотоэтюд.

СПОРТЛОТО

«45-һаа 6-ень таaха» ба «36-һаа 5-ень таaха» «Спортлотонуудай» 25-дахи тираж.

«45-һаа 6-ень таaха»: 1— баскетбол, 9— велоспорт, шоссе, 10— уһан дээрэ бүмбэгөөр наадалга, 21— тамаралга, 28— мэргэн буудалга, 37— акробатика.

«36-һаа 5-ень таaха»: 1— баскетбол, 6— дзюдогоор барилдаан, 10— уһан дээрэ бүмбэгөөр наадалга, 19— санын урилдаан, 33— футбол.

Дамиин ОШОРОВ

ҮХИБҮҮДЭЙ УНШАХА РАССКАЗУУД

АРАДАЙ ДУУН

Москвада һуража байһан элдэб яһатанай залуушуул сугларжа, шэнэ жэлые угтаха гэжэ хэлсээд, «Салют» кафе соо сугларба. Сугларагшадай дунда монгол, вьетнам, энэдхэг, буряад, яхад хүбүүд ба басагад бии.

Яһатан бүхэнэй түлөөлэгшэд ээлжээгээр бодожо, уетэн нүхэдөө шэнэ жэлээр амаршалаад, элүүр энхэ, хоорондоо анда нүхэд шэнгеэр эбтэй ябахые үреэбэ.

Удаань уулзалгада хабаадагша хүн бүхэн өөрынгөө түрэл хэлэн дээрэ дуу дуулаха, шүлэг хэлэхэ гү, али арадайнгаа хатар наада харуулха гэһэн дурадхал оруулагдажа, алфавидай гуримаар буряад хүбүүд, басагад эхилхэ болобо.

Багшын дээдэ һургуулиин оюутан Сэсэг басаган буряад дуу уран гоё хоолойгоор ханхинуулжа, бултанай магтаалда хүртэбэ. Түрэлхи хэлээ мэдэдэггүй Түмэр хүбүүнэй ээлжээн хүрэжэ ерэбэ.

— Арадай ажахын дээдэ һургуулиин оюутан Түмэр дуулахань,— гэжэ аха курсада һурадаг Баяр оюутан соносхобо.

— Би хуушанай буряад арадай дуу дуулахамни,— гэжэ Түмэрэй ородоор хэлэхэдэнь, нүхэдынь «энэмнай хумхаараа, галзуураагүй юм гү?» гэлсэһэншүүгээр урда урдаһаа харалсан, амилхаяашье болинхойнууд һууба. Хори хүрэтэр буряадаар тоо мэдэдэг Түмэр хүбүүнэй, «нэгэн, хоёр, гурба, дүрбэ, таба» гээд уран гоёор дуулахадань, бултадаа альгаяа ташалдажа, буряад арадай дуун яагаа гоё гээшэб гэлдээ бэлэй.

УТА ҺҮҮЛ

Нэгэ гэр бүлын үхибүүд «Мэхэтэй үнэгэн» гэжэ угаа һонин ородой үльгэр телевизорээр хараад, табатай Дарима иигэжэ хэлэбэ:

— Ута һүүлтэй амитан мэхэ ехэтэй гээшэ гү?

— Юундэ тиигэжэ һананаш? Хэн шамда хэлээб?— гэжэ эжынь һонирхобо.

— Үгы, намда хэншье хэлээгүй. Хүнүүд ута һүүлтэй үнэгые мэхэтэй амитан гэлсэдэг ха юм. Манайшье миисгэй ута һүүлээрээ һэбижэ, хүндэ эльбүүлхээ һанадаг бшуу.

Нэгэ хэды саг үнгэрбэ. Дарима абынгаа хажууда дүтэлөөд:

— Баабай, баабай, хэлэгты даа, мэхэтэй хүниие танижа болохо гү?— гэжэ һонирхобо.

— Хүнтэй түрүүшынхеэ уулзаһаар, энэ мэхэтэй хүн гэжэ хэншье хэлэжэ шадахагүй юм, — гэбэ абань.

— Хүнүүдэй һүүлтэй һаань, мэхэтэй хүниие бэлэхэнээр танижа болохо байгаа ёһотой, — гэжэ Даримын хэлэхэдэ, бултандаа энеэлдээ бэлэй.

ЗҮРХЭТЭЙ ТААБАЙ

Зүүн-хойноһоо огторгойн хаяа сайража, ойрын юумэнүүд бүүр-түүр харагдажа эхилнэ.

Тосхоной зүүн-урдахи эгээл захын, шифер хушалгатай шэнэхэн гэрэй үрхэһөө үдхэн хара утаан аалиханаар гаража, томогдожо байһан аргамжадал, огторгойдо туласа һуунагтана. Эгээл энэ үедэ арадаа буунуудые үргэлһэн хоёр хүн тэрэ гэрһээ гаража, нохойнуудаа хүтэлөөд, нойрсожо байһан тайга руу ороһоор, харагдахаяа болишоно.

— Таабай, мүнөөдэр хамта хэрмэшэлхэмнай бээ — гэжэ залуу нүхэрынь зэргэлээд дуугай ябаһан шүрбэгэр һахалтай таабайдаа хандана.

— Ардан, бүхэли намартаа шамайе дахуулан ябажа, эгнууриин «нюусада» һургааб. Тиимэһээ мүнөөдэр хоёр тээшээ таража, ами аминдаа агная. Наранай үдэ багта тээ тэрэ шобхо үзүүртэй хабсагайн урда хормойдо уулзажа, эдеэ хоолоо барихабди. Болгоомжотой ябаарай, эшээндээ ороодүй «тайгын эзэнтэй» ушаржа болохош,— гэжэ тэрэ залуу ангууша нүхэртөө һургаал, заабари үгөөд, Гомбо таабай баруун тээшээ алхалба. Уданшьегүй Саян нохойнгоо бүдүүн хүхюур нарһа тойроод, ээрэн хусажа эхилхэдэ, Гомбо үбгэн ябууд дундаа хоёр аматаяа шүүрэн абаад, шагнаархаба. Эгээл энэ үедэ хаанашьеб холо бэшэ буугай абяан наяржа, хүнэй муухай хашхараан соностобо.

— Үноохи хүбүүмни баабгайтай уулзашоо ха,— гэжэ Гомбо таабай һанаад, бүхы шадалаараа абяан тээшэ шуумайба. Гүйжэ ерэхэдэнь, Ардан модоной оройдо гарашоод, хашхаржа һууба. Дороһоонь абиржа ябаад, мүшэр гэшүүһэнүүдые хухалжа байһан баабгайе үбгэн буудажархиба. Шархатаад, уланхадаһан баабгайн буугай тобшодол түргэнөөр гүйжэ ерэхэдэ, Гомбо таабай тэрэнэй хоёр далбагар шэхэнһээ хам шүүрэн бариад, һэжэржэ оробо...

Модон дээрэһээ буугаад, үноохи залуу нүхэрынь гэдэргээшье харангүй, гэр тээшээ гүйшоо бэлэй. Арданай хэдэн хүнүүдые дахуулаад, хүрэжэ ерэхэдэ, шуһа нүжэ болошоһон Гомбо таабай хутагаяа бажуугаад, арайхан амитай хэбтээ бэлэй...

Сэнхир экран

КООПЕРАЦИИН УЛАСХООРОНДЫН ҮДЭР

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30 — «120 минута». 9.30 — «Исповедь цивилизованного кооператора» — баримтата фильм. 10.05 — «Эжы, аба бидэ гурбан». 10.35 — «Мираж» — 3 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 11.40 — Жэлэй дүрбэн саг. Июль. 12.40 — «Бурда моден» дурадхана... 13.15 — Худалдаа наймаанай һонин. 13.45 — «Очевидное-невероятное» гэһэн дамжуулга. 14.45 — Ороной ниитын-политическэ байдал тухай «Пророки в своем отечестве» гэһэн баримтата фильм. 15.50 — В. Шекспир. «12-ая ночь». Москвагай «Современник» театрэй фильм-зүжэг. 18.25 — Политическэ хөөрэлдөөнүүд. 19.25 — П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ Уласхоорондын IX конкурсдо. 19.45 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 20.35 — Н. Губенкын фильмүүд. «Из жизни отдыхающих». 22.00 — Время. 22.30 — Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 22.35 — Ехэшүүлдэ мультфильм. 23.00 — П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ Уласхоорондын IX конкурсын хаагдалга. Баярай суглаан. 23.45 — Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 24.00 — Шэнэ һонин. 00.15 — Хүгжэмэй һонин. 02.45 — Футболоор дэлхэйн чемпионат. 3-дахи һууриин түлөө мүрысөөн.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — «Приключение принца Флоризеля» — 3 серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 10.20 — Ород хэлэн. 10.50 — Мультфильм. 11.10 — НБА-гай мэргэжэлтэ баскетболистнуудай дунда США-гай чемпионат. 12.00 — «Когда отзовется эхо» — уран һайханай фильм. 13.15 — В. Губарев. «Саркофаг» — зүжэг. 15.30 — «Совет Росси» — видеоканал. 18.00 — «Бухарестский паспорт» — уран һайханай фильм. (Румыни). 19.10 — Мэдээсэлнүүд. Соносхолнууд. 19.15 — П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ Уласхоорондын IX конкурсдо. 20.45 — «Парнас тээшэ шата». 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15 — Теннисээр Уимблдонско мүрысөөн. 22.00 — Время. 22.30 — Н. В. Гоголиин зохёолнууд экран дээрэ.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

Цыден ЦЫРЕНДОР[...]

ЗОРЮУЛГАНУУ[...]

• • •

«Мундаргын сэсэгүүд» агуу Саянай үндэр [...]
Угалзатан, «зэнгилээ» гүрэн, сэнхир Буряад[...]
Үзэсхэлэнтэ «Хэнгэргэ» Мундаргын гүнһөө [...]
Хүрьһэтэ дайдынгаа «Алтан үндэһэ»
арюун үһа[...]

Буряад арадайнгаа домог түүхын «Гол харгы[...]
Буурал сагһаа бурьялан ерэһэн «Угай бэшэг[...]

• • •

Хэды һайхамта даа, «Хээрын сэсэгүүд»,
Хээрэ талыем хүгжэм дуугаар шэмэглээт.
Уяхан сэдьхэлэй, халуун дуранай һүлдэнүүд,
Уран бэлигэй, үгэй хурса бодолнууд.
Таанадайнгаа дунда гунигланһанаа мартажа,
Тала дайдаяа дахин дахин магтажа,
Талаан хубиһа һэргээхые һэдэнэб...
Галта халуун наранай халуун элшэһээ
Ганхаха, ойгохые хэзээдэшье огто мэдээгүйт.
Орой дээрэтнай
Ольһото газарай үбэр сооһоо хөөрэһэн
Орьёл нэмэргэ «Үүлэн шүхэр» эрьелдэн,
Одоо таанараа амидаралта үһаар сүршэнэт.
«Үүлэн шүхэр» мүнхэ наһатай эхэтнайл,
Үбэлэй шэмэрүүн, сэбдэг хүйтэн үедэшье
Таанараа һахижа, дуулим сагаа хүлеэжэ,
Тэнгэриин үүдэмдэ «Сагаан толоор» ялбанал.

МИНИИ ОДОН

Хүн түрэлэй дээдын мэдэрэлдэ хүртэжэ,
Хүлгөөтэ дэлхэйдэ дуранай ошо бадараахаа
Хүмүүн бэе тиимэ нангин табисууртай.

Огторгойн үүдэмдэ тоолошогүй олон мүш[...]
Ори гансань тодоор, сэдьхэлдэмни дүтөө[...]
Одомни болож, намда гэрэлтэхэ заяатай.

Тэрэ одомни саг жэлээр хэмжэгдээгүй.
Наһанай эртэдэшье, эсэстэшье, хэдыдэ толор[...]
Нарата юртэмсын нюуса һэн, хэндэшье мэдэг[...]

Түмэн мүшэдэй дунда дулаахан гэрэлээр
Түүдэг мэтэ яларшабаш, минии Одон!
Түбиин нюрганда удаан хүлеэһэн мүшэм[...]

Олохон жэлдэ огторгойн хаяа шэртээб.
Одоошье бадараабаш халуун дуранайм ошо[...]
Одомни, хурсаар ялара, унтархагүйгөөр носо[...]

Дансаран ДОРЖОГУТА[...]

ХӨӨРХЫН ҺУРГУУ[...] 60 ЖЭЛЭЙ ОЙ[...]

Улаан хада дэнзэтэй,
Сагаан хужарта энгэртэй,
Ураг, тараг хэшэгтэй,
Урдын жэнхэн соёлтой —
Буурал тоонто —
Хөөрхэмнай,
Буужа ерэһэн айлшадаа
Баранзан хадагаар
золгожо,—
Буряадхан ёһоороо
амаршална!
«Хүн шубуун һүлдэтэй,
Хүһан модон сэргэтэй»
Хурдан, хурса хүбүүдтэй
Мэргэн, уран басагадтай—
Мэнхэн ехэ нютагнай
Мал һүрэгөө үдхэжэ,—
Мангир — гашуун айрагтай
Мандал шэдеэр дэбэрнэ!
Юрьен гүйлдөө тэмээдшүү
Юһэн сагаан сүмбэрнүүд —
Хөөрхын хуяг — бүһэншүү
Хужэ мүнгэн сэргэнүүд.
Гарьха болон эрьеһэн,
Галта наран шэмэгтэй.
Эржэн тана хэдэрһэн
Эверестнүүд хэбэртэй...
Юрын бэшэ сагаймнай
Юһэн дуулга —
сүмбэрнүүд —
Һалаа найман үгымнай
Һануулдагхан тууҗануудl
Аглаг хушаар залаатан
Алтан һамар үршөөдэг,
Долги татан ханаржа,
Домто аршаан сүршэдэг.
Элинсэгэйм яһаниинь
Энэ — торгон дайдадаал.
Дамжан ерээ шуһаниинь
Далай үргэн арадтаал.

Түрэл хэлэн[...]
Түүхын зам[...]
Хүнэй ганса[...]
Хүндэ ашаа[...]
Сайдам бул[...]
Сахин байда[...]
Арюун ёһо[...]
Алдаалгүй һ[...]
Үнэрһэн г[...]
Үндэһөөрөө[...]
Хэлэеэ орхи[...]
Хэншье бэш[...]
Дурна зүгэй[...]
Дунда Ази[...]
Мүн Балтик[...]
Мүльһэн да[...]
Олон хүн —[...]
Ошон мэтэ[...]
Газар бүхэ[...]
Гал шуһаар[...]
Зэнгэй дүү[...]
Энгэй баян[...]
Элинсэгэйм[...]
Эртэ холын[...]
Энхэ дуунай[...]
Элшэ дулаа[...]
Эльгэ зүрх[...]
Эхэ манай[...]
Улаан хада[...]
Сагаан хужа[...]
Ураг, тара[...]
Урдын жэн[...]
Буурал тоо[...]

Буужа ерэ[...]
Баранзан ха[...]

Буряадхан [...]

1989 он.

ПРАВДА БУРЯТИИ *Мүнөөдэрэй номерто*

КПСС-эй XXVIII съездын хүдэлмэри тухай информационно мэдээсэл мүнөөдэрэй номерые эхилнэ. Съездын хүдэлмэриин урда тээхи үдэр партиие эмхидхэлэй-политическэ талаар шэнэлхэ, тэрэнэй үзэл сурталай хүдэлмэрине нарижуулан һайжаруулха, Соведүүдтэй, ниитэ-политическэ худэлөөнүүдтэй харилсаа холбоо байгуулха тухай асуудалнуудаар секцинүүдтэ үгэ андалга болоһон байна. Секцинүүдэй хүдэлмэриин түрүүшын үдэрэй тоосоон эндэ үгтэбэ.

«Партийна ажабайдал: эхин организациин хэрэгүүд» гэһэн ниитэ гаршаг доро газетын корреспондент А. Гомбоевой «Магомедэй хадада дүтэлхэгүйдэ...» гэһэн статья толилогдоо. Прибор бүтээлгын нэгэдэлэй автомат түхеэрэлгэнүүдэй заводой коммунистнуудай гэшүүнэйнгээ [...]жа хэрэглэхэ [...]ри гаргаһан, [...]наар иимэ ши[...]таһан тухай тэ[...]

Бодомжолжо[...] нэгэ сошордо[...] Ерэхэ үбэл го[...]нуудта дунда [...] градус байха [...] тэйбди. Газар [...] шагнаг: 1-дэхи [...] бологгүй һаа [...] талоноор абаха[...] дутамагые уш[...] Хүйтэндэ даара[...] хушэр! Республ[...]лые дулаагаар [...] журналист П. [...] жолно.

Арадай депу[...] ябуулгада һүнг[...] штатнабэшэ авто[...] сэгнэлтэ үгэнэ.

Загарайн [...] һууриндa эртэ [...]хын дуун, хөөр[...] зэдэлбэ. Үйлсы[...] эндэ шэнэ гэр[...] дожо байнхай. [...]рэг гэжэ һанаха[...]

Кино, театрнууд

«Дружба»
«Кащей Бессмертный»— в 10, «Отпетые мошенники»— в 11-30, 13-50, 16, 18-20, 20-40.

«Родина»
«Ох, уж эта Настя»— в 10, 16-40, «Замужем за мафией» —14 (удл.), 18-10, 22-20, «Баловень судьбы» (2 с.)— в 11-30, 20.

«Прогресс»
Красный зал —«Баловень судьбы» (2 с.)— в 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-40.
Зелёный зал —«Ко мне, Мухтар!»— в 10, «Фанат»— в 11-50, 15-20, 21, «[...] доллар»— в 13-[...]

«Октябрь»
«Лето в раков[...] 9-40, «Отпетые [...] в 11-10, 13, 15[...]

«Восток»
«С сегодняшне[...]лые»— в 15-30, [...] 19, 21.

«Байкал»
«Авария»— доч[...] 18-30, 20-30.

«Аршан»
«Процесс» (2 с[...]

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор —2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства —2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская —2-33-61; выпускающие— 2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск —35-73, п. Хоринск —55-6-90, г. Закаменск —31-61, п. Кырен —91-9-79, п. Агинское —3-40-69. Директор издательства —2-37-32, бухгалтерия —2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45.
Н-00425. Заказ № 156.